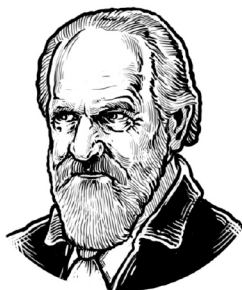

JAKUB DEML

KORESPONDENCE

Číslo jednací: láska

Vzájemná korespondence
Jakuba Demla a Františka Bílka
II/1912–1928

dauphin 2012

FRANTIŠEK BÍLEK

(6. 11. 1872 Chýnov – 13. 10. 1941 Chýnov)

Sochař a grafik. Jeho originální dílo, inspirované křesťanskou vírou, patří k vrcholům českého výtvarného umění 20. století.

V době, kdy byly psány dopisy z druhé knihy této korespondence, se František Bílek výtvarně podílel na

Demlových knihách daleko více než v období předchozím.

Prvním společným dílem po obnovení přátelství byla deníková kniha *Pro budoucí poutníky a poutnice* (1913). František Bílek nakreslil portrét Elišky Wiesenbergerové do Demlova *Tance Smrti* (1914), litograficky přepsal lyrickou prózu *Miriam* (1916),

vytvořil dřevoryty pro druhé vydání *Mých přátel* (1917), reliéfní vazbu pro překlad *Slavíka svatého Bonaventury* (1916) nebo obálku pro první svazek řady *Šlépějí* (1917). Pozdější druhou roztržku s Jakubem Demlem předznamenal již v roce 1920 Bílkův přestup k Československé církvi. Přesto oba tvůrci našli ve dvacátých letech ještě jednu velkou společnou ideu – sokolství. František Bílek obrazem doprovodil dvě Demlovy sokolské knihy, *Sokolskou čítanku* (1923) a *Sestrám* (1924).

I po utichnutí korespondence je Bílek přítomen v Demlových knihách a v jeho dopisech jiným adresátům, především jako osobnost nerozlučně spjatá s Otokarem Březinou. Spolu s ním tak zůstává jednou z ústředních postav Demlova díla od počátku až do konce.

JAKUB DEML

(20. 8. 1878 Tasov – 10. 2. 1961 Třebíč)

Básník a katolický kněz. Autor zhruba stovky knih, z nichž mnohé patří k základním dílům moderní české literatury.

Počátky jeho tvorby byly těsně spjaty s výtvarným dílem Františka Bílka. Po prvním období dopisování z let 1901 až 1906 však nastala v jejich přátelství i spolupráci šestiletá odmlka. Dopisy z druhé knihy korespondence začínají v době Demlova nuceného pobytu v Praze v letech 1912 až 1913 a sledují jeho tvůrčí dráhu i životní putování přes Jinošov a Slovensko až do rodného Tasova.

Pražské období silně poznamenal vztah k přítelkyni a mecenášce Elišce Wiesenbergerové, manželce továrníka ze Žebráku. Jako adresátka či literární postava se promítla například do deníkové knihy *Pro budoucí poutníky a poutnice* (1913), z níž vychází lyrická próza *Miriam* (1916), do druhého oddílu lyrických apostrof *Moji přátelé* (1913, podstatně rozšířeno 1917) či do snových próz *Tance Smrti* (1914). Od prosince roku 1913 až do konce první světové války Deml pobýval u své sestry Františky Kryštofové v Jinošově a vydal první dva svazky *Šlépějí*. Spolu s Pavlou Kytlicovou, která se stala jeho vydavatelkou i životní oporou, si v roce 1922 postavil dům v Tasově a natrvalo se tam usadil. Ve dvacátých letech byl činovníkem tasovského Sokola a vydal dva sokolské tituly: *Sokolskou čítanku* (1923) a *Sestrám* (1924). Všechny zmíněné knihy a mnohé další výtvarně doprovázel František Bílek.

Korespondence však postupně umlká, poslední známý dopis pochází z roku 1928. Rok poté zemřel Otokar Březina, který byl vždy smiřujícím prostředníkem mezi Jakubem Demlem a Františkem Bílkem.

Milý příteli, posílám Vám ze své poutnické výbavy plechový hrníček na důkaz lásky své. Pod těmi škvarky jsou játra, o nichž řekl anděl Tobiášovi, že jsou užitečná k lékařství. Pozdrav!

(Jakub Deml Františku Bílkovi 14. února 1916)

Příteli Jakube, ještě nikdy Vaše zásilka nevzbuzovala vepřové myšlenky, až ona včera večer došla. Nelze zatajiti, že to byly myšlenky radostně přijaté, vzbuzující veliké díky. Zajímalo by mne: Jak jste na ty „myšlenky“ přišel!? Snad slyšíte, jak je v Praze úzko!? Přijímáme je s vážností důchodního záložny. Až Vy přijdete, vrátíme vklad i s úroky. Ještě úsměv – srdce přidáme.

(František Bílek Jakubu Demlovi mezi 3. prosincem a Vánoci 1915)

Edice Korespondence Jakuba Demla soustřeďuje a zpřístupňuje některé rozsáhlejší soubory básnickových dopisů, jež dosud nebyly publikovány. Po prvních dvou svazcích listů Josefu Ševčíkovi (2010) a Matěji Fenclovi (2011) následuje soubor shrnující jednu z nerozsáhlejších korespondencí Jakuba Demla: se sochařem Františkem Bílkem z let 1901 až 1928. Více než 350 dopisů vychází ve dvou knihách, které odděluje přestávka v letech 1906 až 1912.

Po obnovení korespondence se vztah obou umělců vyrovnal, přátelskou spoluprací na knihách doprovázelo oboustranné uznání a do jejich listů pronikl humor. Zatímco František Bílek se s rodinou usadil v nově postavené vile na Hradčanech, kde ve svém ateliéru poklidně tvořil, v Demlově životě se událo několik zvrátů. Po nedobrovolném odchodu z Prahy kvůli skandalizaci vztahu k Elišce Wiesenbergerové našel uklidnění u své sestry Františky v Jinošově. Během první světové války Bílkovým z venkova ilegálně posílal potraviny. V roce 1918 se seznámil se svou budoucí vydavatelkou Pavlou Kytlicovou a počátkem dvacátých let si s ní postavil dům v rodném Tasově. Tehdy našel s Františkem Bílkem ještě dvě společná témata: sokolství a zahradu.

JAKUB DEML

KORRESPONDENCE

Číslo jednací: láska

Vzájemná korespondence Jakuba Demla
a Františka Bílka

Kniha II
1912–1928

dauphin 2012

Tato kniha je výstupem projektu specifického výzkumu
č. 263102/2011 řešeného na Filozofické fakultě Univerzity
Karlovy a vychází za laskavého přispění Ministerstva
kultury České republiky.

Edice byla připravena v semináři, který se zabýval
rukopisnou korespondencí Jakuba Demla, v Ústavu české
literatury a literární vědy FF UK v Praze.

© Jakub Deml – dědicové, 2012

Editor © Iva Mrázková, 2012

Notes © Iva Mrázková, 2012

Illustration © Pavel Reisenauer, 2012

Cover © Miloslav Moucha, 2012

Layout © Radka Konvičková, 2012

© Dauphin, 2012

ISBN 978-80-7272-425-3

ISBN 978-80-7272-528-1 (pdf)

ISBN 978-80-7272-529-8 (e-pub)

ISBN 978-80-7272-435-2 (soubor)

ISBN 978-80-7272-421-5 (1. sv.)

... a odloučení naše setkáním

Charpy vedle pěšiny, kudy jsem kráčet zrajícím obilím, zjevily mi své tajemství. I zapsal jsem je vedle jiných mysterií do veliké knihy, jednou provždy u sebe ustanoviv, že mne provázeti má na všech cestách mých. Ó běda! právě tato kniha stává se mi osudnou, neb jsem do ní připustil i slovo nesvé.

(Jakub Deml, Hrad Smrti)

Obnovení přátelství i korespondence Jakuba Demla s Františkem Bílkem se připravovalo dlouho. Za první krok lze považovat Demlův rozchod s Josefem Florianem v roce 1911 a utišení, které poté nastalo. Další přípravy shledání můžeme sledovat v deníkových knihách, zejména v té poslední – *Pro budoucí poutníky a poutnice* z roku 1913. V ní Deml vyjadřuje stav své mysli po všech ústrcích a vyhnanstvích slovy Alfreda Delcrose: „Srdce mé poznalo smrt a všechny její úzkosti, moje na smrt zpokornělé, nejtruchlejší mysteria země znající srdce.“

Zásadní význam pro usmíření měl – podobně jako při seznámení Demla s Bílkem – Otokar Březina:

Já jsem se s Františkem Bílkem pro jeho nemožné a tvrdošíjné názory na Církev a na kněžství v roce 1906 rozešel a teprve za osm let, jistě vlivem Otokara Březiny a jistě i kvůli němu zase jsem s Františkem Bílkem do styku se vrátil. Že jsem se s Františkem Bílkem rozešel a dosti nepěkně, stalo se popudem a přičiněním Josefa Floriana ze Staré Říše, neboť já sám bych toho byl nedokázal, poněvadž příčina rozchodu mého s přítelem Bílkem nebyla dosti spravedlivá. Ke cti Františka Bílka musím říci, že přes všechnu mou vášnivou neomalenost zachoval se pěkně. Ale to už je kapitola jiná a nekončí se zatím tak pěkně, jak začala.

(Jakub Deml, Mé svědectví o Otokaru Březinovi)

Jen časový údaj „za osm let“ nebyl s dvacetiletým odstupem vzpomenut zcela přesně. Setkání prostřednictvím Otokara Březiny se totiž uskutečnilo už na konci roku 1912 a z téže doby pochází i první známý dopis obnovené korespondence.¹⁾ V listopadu toho roku psal Otokar Březina Demlovi do Prahy: „Tisknu Vám ruce bratrsky a vyřizuji přátelský pozdrav od našeho Bílka, který mi v těchto dnech psal a neví dosud, že už u nás nejste.“ Jakub Deml den nato odpověděl maličko provinile:

1) Až dosud kladli badatelé nový počátek této korespondence do pozdější doby: Xavier Galmiche do roku 1913, Marcela Mrázová do roku 1915.

Bílka našeho bych též pozdravoval, ale nevím, sluší-li se poslati mu to přes Moravu. Z té příčiny skoro lituji, že mne nenechali v Šebkovicích. Víte sám, už z tohoto listu, že dálka jest nejlepši učitelkou jazyků...

(Jakub Deml Otokaru Březinovi, 11. listopadu 1912)

Jak postřehl editor Březinových dopisů Petr Holman, „zdá se, že Otokar Březina ve snaze oba dávné přátele nově sblížit Demlova slova poněkud nadsadil“.²⁾ Bílkovi totiž tři dny nato nadšeně vzkazoval:

Byl jsem vděčen, že jsem mohl vyříditi Váš pozdrav p. Demlovi; nebydlí už v Šebkovicích, odstěhoval se do Prahy a zůstává na Vinohradech (Lužická ul. č. 31). Odpověď jeho, krásná, plná úcty a lásky k Vašemu dílu, mne hluboce dojala.

(Otokar Březina Františku Bílkovi,
14. listopadu 1912)

Setkání s Bílkem Deml vylíčil v dopise nikoli Březinovi (na Silvestra 1912 ho s Josefem Váchalem v Jaroměřicích navštívil osobně), ale Vladimíru Evermodu Balcárkovi:

Sochař Bílek mne krásně pozval, jeho paní krásně mne přijala, a Bílek sám políbil mne na ústa. Všechno mi ukázali, na oběd mne zdrželi, a Bílek mi dal dva velké svoje dřevoryty, a žádal mne, abych mu poslal text svého Slavíka, že mi tu knížku vyzdobí. Dá-li Bůh, vyjde tedy Slavík sv. Bonaventury podruhé, s dřevoryty Františka Bílka.

(Jakub Deml Vladimíru Evermodu Balcárkovi,
22. prosince 1912)

Spolupráce při tvorbě knih byla navázána hned v roce 1913 – v knize *Pro budoucí poutníky a poutnice*, vydané v dramatickém září toho roku, byly otištěny Bílkovy viněty

2) Holman, Petr: komentář k Březinovu dopisu Bílkovi ze 14. listopadu 1912. In Březina, Otokar: *Korespondence*, sv. 2. Brno: Host, 2004, s. 985.

a dřevoryt *Sup je posledním průvodcem pouště – a našeho života pustinou průvodcem je žena*. Tato kniha znamená oficiální návrat Františka Bílka do Demlova díla. Způsob, jakým tu Deml Františka Bílka uvádí, se zdá velmi charakteristický: otiskuje několik dopisů, které Bílkovi odeslal na počátku jejich vztahu, v letech 1903 a 1904 (část dopisů 5 D, 44 D a 59 D). Je to tedy jakýsi návrat k počátkům, jako by tím básník říkal: Naše spory ideové i finanční jsou zapomenuty, připomínejme si duchovní shody a pouta.

Charakteristické je také to, že Bílek je uveden veřejně, takřka pompézně – plným jménem a titulem „sochař a mistr“, tedy zcela odlišně od jiných „postav“ tohoto období a této knihy, jejichž jména básník naopak ztajil a uvedl je pouze jako „sestru“, „paní“ či „přítele“. Jak naznačuje jeden takový anonymní dopis z knihy, adresovaný ve skutečnosti Matěji Fenclovi, vedly k tomu psance Demla ohledy společenské:

Psával jsem Vám zpočátku na adresu spisovatel, později však, a to z důvodu výše naznačeného, tj. z obavy, abych Vám ve faře (jak se stávalo ř. Josefu Polákovi) nezpůsobil zbytečné dojmy hnusu, přestal jsem Vás tak titulovat.

(Jakub Deml, Pro budoucí poutníky a poutnice)

Bílek se naopak vrátil jako „veřejný“ přítel, ale zdá se, že se tak stalo na úkor důvěrnosti vztahu. Následující korespondence už nikdy nedosáhne takové intenzity, vroucnosti a vášnivosti jako v prvním období. Toto zklidnění vystihl Xavier Galmiche: „... znovu navázaný vztah je vyrovnanější a oba tvůrci zahájí přátelskou spolupráci.“³⁾

Vůbec poprvé byl František Bílek veřejně uveden už v březnu roku 1913 v prvním vydání knihy *Moji přátelé*. Proto také dedikaci této knihy Bílkovi Deml v *Mém svědectví o Otokaru Březinovi* vysvětlil, že byla „jako na udobřenou“. Zrovna v této knize ji však lze chápat i jako sdělení: Bílek také patří mezi Mé přátele.

3) Galmiche, Xavier: „Jako řeč matky, která mluví pohledem...“ In *František Bílek (1872–1941)*. Praha: GHMP, 2000, s. 194.

Toto přihlašování k Františku Bílkovi v Demlových knihách pokračovalo až do první poloviny dvacátých let. Ve *Šlépějích* Bílkovo dílo často funguje jako středobod, kolem nějž se točí Demlovy myšlenky. Například ve třetím svazku *Šlépějí* (1919) píše o Šaldových *Loutkách i dělnících božích* a nezapomene zmínit, že „zde myšlenka Šaldy-básníka setkává se s myšlenkou Bílka-sochaře“. Závěr této recenze je pak už celý o Bílkovi.

Ve *Šlépějích*, psaných spíše pro obec přátel než pro celý národ, najdeme občas jakési spiklenecké mrknutí, vzkaz posílaný víceméně veřejným médiem jenom Bílkovi. Například na předsádce třetího svazku otiskl Deml fotografii náhrobku svého švagra Jana Kryštofa, na nějž Bílek vytesal svůj reliéf *Utonula jsem v Tvé jedinosti*. Přípravná skica tohoto díla je v tomtéž svazku také přítomna. O několik stránek dál pak Deml slova „utonula jsem v Tvé jedinosti“ osvětluje pasáží z díla sv. Augustina a pro Františka Bílka dodává:

Poznámka: František Bílek doví se o citovaném výroku sv. Augustina teprve z této knihy. To pravíme jemu, nikoliv o něm, neboť on jest sochař-tvůrce, nikoli sochař-sestavovatel.

(Jakub Deml, *Šlépěje* III)

V básnickových knihách určených celému národu, jako byla *Sokolská čítanka* a *Sestrám*, Bílkovo dílo vystupuje oficiálněji. Deml na něj odkazuje a přitom vyjadřuje vztahy mezi věcmi, myšlenkové analogie či rozdíly, popřípadě tu Bílkovo dílo a reakce na něj slouží jako východisko pro obecnější mravní poučení. Začíná mít tedy podobnou funkci jako verše Otokara Březiny. Příkladem může být kapitola Jindřich Fügner ze *Sokolské čítanky* nebo kapitola Naše vatra z knihy *Sestrám*. V té dokonce ztvárňuje celé sokolstvo pomocí výtvarného vidění Františka Bílka:

... ti vlastně nezemřeli, poněvadž i o nich platí sochařské slovo Františka Bílka: „Zarostli do stromu bratři.“ Ten strom, to jsme my sokolové, ten strom, to jest náš národ, před třemi sty lety bleskem raněný...⁴⁾

(Jakub Deml, Sestrám)

Je tu však zřejmá určitá proměna. Zatímco v prvním období, zejména ve *Slově k Otčenáši Františka Bílka*, básník převážně vysvětloval, víceméně věrně zprostředkovával a vykládal Bílkovy obrazy a myšlenky, nyní už si Bílkovo dílo připodobňuje k obrazu svému. Jako i další částech reality si je v knihách z dvacátých let přitahuje k sobě a uskutečňuje tak to, co pro umělce žádal ve své první studii o Františku Bílkovi: vypravuje, „v jakém poměru jsou všechny ty věci k jeho duši“. I to je znamením, jak se jejich vzájemný poměr vyrovnával.

Začátky obnovené korespondence byly nesmělé. Z velké části to bylo dáno tím, že Deml v té době pobýval v Praze. Zmínky v knize *Pro budoucí poutníky a poutnice* i korespondence s různými adresáty⁵⁾ dokládají, že se s Bílkem vzájemně navštěvovali. Navíc měl Deml v té době jiné starosti – v roce 1912 se seznámil s Eliškou Wiesenbergerovou, manželkou továrníka ze Žebráku. Začali si psát za Demlova pobytu v Šebkovicích v roce 1912

4) Deml tu naráží jednak na Bílkovu plastiku *Zarůstání do stromu bratří* (1903), která byla součástí cyklu *Život* (a jako taková vydána ve čtvrtém sešitě Souborných prací Františka Bílka ve Studiu v roce 1905), jednak na jeho pomník mistra Jana Husa nazvaný *Strom, jenž bleskem zasažen, po věky hořel* (první verze z roku 1901).

5) Viz například dopis Aloisi Hlavinkovi z 13. května 1913, in *KOMU svěříti tento list? Korespondence Jakuba Demla do roku 1918*. LA PNP 43, s. 148–149; či vzpomínka v dopise Zenobii Vítězové z 28. září 1944, in Deml, Jakub: *Píšu to při světle nočním. Výbor z korespondence z let 1940–1961*. Eds. Jiří Olič – Marek Nekula. Praha: Torst, 1998, s. 204.

a téhož roku Deml vydal knihu *Rosnička*, jejíž anonymní dedikace uvedená slovy „Velectěná paní“ patří právě Elišce Wiesengerové. „A zařadil jsem Vaše jméno do svých modliteb,“ končí toto věnování, datované 30. července 1912. Poté co se Deml usídlil v Praze, kontakty nabývaly na intenzitě. Deml se stýkal mimo jiné s grafikem Josefem Richardem Markem a dle vzpomínek jeho ženy Boženy se v žižkovském bytě Markových s Eliškou Wiesengerovou setkával. Božena Marková ji zvala naoko k sobě a oba spiklence kryla.⁶⁾ Na prázdniny 1913 se Deml dokonce přestěhoval do Žebráka. Tam se vzápětí odehrála příhoda, která odstartovala skandál. Deml půjčil Elišce rukopis své knihy *Pro budoucí poutníky a poutnice*, ona ho však ztratila a rukopis se dostal do rukou továrníka Wiesengergera.

Strašná katastrofa: Jakub Deml kněz konečně jest usvědčen ze svůdnictví, z cizoložství a Bůh ví, z čeho ještě: neboť toto vše našli žebráčtí kritikové v oněch dvou natištěných arších mé knihy Pro budoucí poutníky a poutnice (a já to přece chystal pro veřejnost!), depeše, telegramy a automobily lítají teď na vsje strany...

(Jakub Deml Vladimíru Evermodu Balcárkovi,
26. srpna 1913)

Počátkem září dali Elišku její příbuzní zavřít do ústavu pro choromyslné v Bubenči. Deml v té době vydal svou knihu *Pro budoucí poutníky a poutnice*, z níž rozsáhlé pasáže později zařadil i do knihy *Miriam*. V prosinci Prahu opustil a vrátil se na Moravu – ke své sestře Františce Kryštofové do Jinošova u Náměště nad Oslavou. Týden nato byla Eliška Wiesengerová ze sanatoria propuštěna.

Dramatický příběh se do korespondence s Bílkem prakticky nepromítl – je však třeba si znovu uvědomit, že korespondence zůstala až do roku 1916 velmi kusá. Svým důvěrníkem Deml učinil zmiňovaného Vladimíra Evermoda Balcárka, vídeňského publicistu a úředníka

6) Marková, Božena: Vzpomínky, rkp., soukromá sbírka.

Jaromíra Doležala Pojezdného, učitelku Antonii Svobodovou anebo F. X. Šaldu či Růženu Svobodovou. Přitom se Šaldou a Růženou Svobodovou si v té době sotva začal psát. Otokaru Březinovi psal o nástrahách kolem Elišky jen zastřeně, aniž by její jméno zmiňoval. V dopisech s Františkem Bílkem se zmínka o Elišce poprvé objevuje až koncem roku 1915 (dopis 26 B), tedy dva roky po nejdramatičtějších událostech. Důvody dosavadního mlčení naznačil Jakub Deml teprve po letech, když už s Bílkem nekomunikoval:

Otokar Březina měl asi ten pocit jako já, když jsem byl požádal Františka Bílka o doprovod ke své Miriam a on mi udělal pět dřevorytů na téma Matka Boží a ani se nezacervenal, domníváje se asi, že má právo mne umravňovat.
(Jakub Deml, Mé svědectví o Otokaru Březinovi)

V *Miriam* (respektive v knize *Pro budoucí poutníky a poutnice*) tedy zřejmě nespatriři pohoršení jen Demlovi nepřátelé, ale možná trochu i Demlovi přátelé.

Přesto v roce 1914 vyšel Demlův *Tanec Smrti* s portrétem Elišky Wiesenbergerové od Františka Bílka. Bílek pak pro Elišku vytvořil ex libris s názvem *Stvoření světla v nás*, které Jakub Deml v březnu 1916 otiskl ve druhém vydání svého překladu *Slavíka svatého Bonaventury*. Tato kniha začíná věnováním „Paní Alžbětě Wiesenbergrové-Zacharové“:

*Milá přítelkyně,
Vaše nebeská Jmenovkyně vyobrazuje se obklopena žebráky a čteme o ní, která chléb, jež tajně nesla chudým, proměnil se před vyzvídajícím chotěm jejím v růže. V písni našeho Slavíka jest mnoho takových krásných proměn. Chlebu říkáme boží dar, ale všechno dobré jest chlebem, i píseň, i růže. Vám, drahá přítelkyně, věnuji tyto sloky, jakoby cítě, že teprve ve Vašich rukou nabudou proměnou krásy, které se jim mojí neumělostí nedostává.*

J. D.

Eliščino jméno se objevuje i při dalším knižním setkání Jakuba Demla a Františka Bílka – v prvním, částečném vydání *Miriam*. Text této knihy František Bílek v první polovině roku 1916 litograficky přepsal svým gotickým rukopisem a doprovodil obrázky (podobně jako kdysi Smrtné ticho nebo traktát Přátelé, Vaše žádost...). Eliška Wiesenbergerová do něj přispěla svou – rovněž litograficky psanou – předmluvou:

PŘÍTELI JAKUBE DEMLE,

kdyby usouzeno bylo Jaru, vyplniti tuto stránku Vaší knihy, byly by tu květy a včely, jak pochopil pro Vás svým géníem i František Bílek. Pro mne však budiž toto místo záhonkem Mlčení, do něhož zasadím svůj sen, zrozený před málo lety na břehu Adrie. Zjevil se mi v jakémsi paláci vojevůdce, dávno, dávno zemřelý, a pravil: „Myslil jsem, že už nepřijdu; doba mne vyvolala, jako když zrnu v zemi nastane klíčení.“ – – – Potom viděla jsem Její na jakémsi velkém nádvoří, rozmlouval se třemi muži, kteří se mu podobali. O čem hovořili, poznávala jsem z jejich posuňkův a obličejů. On je o něčem přesvědčoval. Nádvoří bylo nácpano davem. Pojednou On (ten První) poodvrátil se od těch Třech a přehlédl ty davy, jako když někdo potězkává něco na dlaních. A v tom již hodil do zástupu hrst kovových peněz. Nelze mi vypovědět, jaká nastala rvačka o ten kov. Dav proměnil se v jediné klubko zápasících. A On (ten První), ničeho neříkaje a podepřen jsa v mírném nachýlení o svůj kord, tak jako mezi prací podpírá se zahradník o svůj rýč, pousmíval se na ty své druhy, zase k nim obrácen. – Proč Vám toto vypravuji, milý Jakube Demle? Abych Vám připomenula, jaký jest ve světě zápas o Krásu? o Pravdu? – – A v téže době zdál se mi ještě jiný sen, jakási píseň, mohutná jako bouře a líbezná jako hudba rajska, jenže, bohužel, zapamatovala jsem si poslední toliko slova: „ŘEČ ŠŤVANÁ.“ a „SVÍCE MÁM V KORUNÁCH.“ A v této, běda, dnes naprosto nesrozumitelné písni tisknu vám ruce. Jakube Demle! – – – –

Eliška Wiesenbergerová-Žacharová

1. V. 1916

Františka Bílka pak Jakub Deml také požádal, aby graficky zpracoval oznámení o Eliščině smrti dne 13. března 1918, které rozesílal svým přátelům a jež otiskl ve druhém svazku *Šlépějí*.

Druhý svazek *Šlépějí* zůstal kvůli Eliščině smrti nedopsán a Jakub Deml se k této události nikdy nepřestal vracet. Jak napsal v roce 1928 v knize *Audiat et altera pars*, Eliščinu smrt bude – spolu se smrtí své matky, sestřičky Matylky a přítele Josefa Poláka – považovat provždy za svých „čtvero světových stran“.

Korespondence s Františkem Bílkem se intenzivněji rozběhla až koncem roku 1915, kdy Deml už dva roky bydlel u své sestry Františky a jejího muže Jana Kryštofa.

Františka Kryštofová byla – jak často sám zdůrazňoval – vlastní sestra Jakuba Demla. Soudě podle jejich vzájemné korespondence, která je uložena v Památníku národního písemnictví, byl vztah mezi nimi velmi důvěrný. A to natolik, že se mu Františka nejen svěřovala se svými nejvnitřnějšími starostmi, ale že mu také dokázala se vši upřímností napsat všechny své výčitky vůči němu. Právě Františka totiž Demlovi tlumočila nevoli rodiny, když se kvůli stykům s Josefem Florianem dostával do nemilosti svých církevních nadřízených:

Ty nevíš, jak mně srdce krvácí, když slyším něco na Tebe, Anton i Josef,⁷⁾ všichni, že prý nikam nepíšeš, že žádného neznáš, jen Bílka, a co myslíš, že nejsi jako z nás, je to bolestné, vždy jsem Tebe měla nejradši, ale teď vidím, že oni mají ke mně větší lásku a důvěru než ty. Zde také lidi mně strkají do očí, kde a proč velebníček za vámi nepřijede, co se zlobí nebo proč ještě zde nebyl. Můj muž také mně cpe, proč ani nepíšeš ani se nestavíš, často jezdiváš okolo, je to bolestné, jednoho bratra mít a ještě ve zlosti s ním být (...). Nad tebou

7) Nevlastní bratři Jakuba Demla a Františky Kryštofové.

má otec také těžké srdce, ani jim nepíšeš, jak bys o něj nestál, vždyť se spomeň, že Ti také pomohl na pěkné postavení, že jsou jiní kněží šťastní a spokojení a stojí si dobře, vycházejí dobře a popřejí sobě veselosti zábav, jídla pití dost. Zde nás velebný pán má 30 zl. měs. (...). Ty zase žiješ jen pro spisování a pro toho lumpa Floriana, to je lump a z jistých ust jsem se dověděla, že je špatný člověk a ty ho podporuješ, zastáváš se ho, toho lumpa z té Říše, a p. Bílek s jeho hrncama k hanbě, lidi nejsou blázni, aby vyhazovali peníze za jeho černé střepy ošklivé, kdo pak má myšlení bláznivé, aby myslel, když se na něco dívá, že z toho muže být něco jiného, ani studovaní lidé tomu nerozumí, co vy dva tvoříte lidem před oči, ty z toho pozbydeš rozum a zdraví a o všechno Ti ti dva chlapi připraví, oni předělají svět a nikdo tomu nechce věřit, že ty pomníky tolik stojí, dělají se dobrý den z toho, a ty o Babicích jsem slyšela také, pozbyls lásky u lidí s tou drahotou ty Bílk. okrasy. Skrze ty dva chlapy ty neznáš bratry ani sestry a žádné přátele, nemáš času jim psat ani se za někým podívat a ničeho, pro ty dva času máš dost celé dni a celé noci, pro nás času nemáš. Ty nevíš, jak se těžko vydobývá živobytí na venkově...

(Františka Kryštofová Jakubu Demlovi,
nedatovaný dopis, pravděpodobně z ledna 1906)

Tehdy Deml Františčin dopis odbyl v listě Josefu Florianovi z 27. ledna 1906 slovy „nezlobte se na tu husičku, neví, co činí“, ale později bude o své sestře psát jako o ženě sice nevzdělané, ale s neomylným citem pro spravedlnost. Podobně láskyplně bude ostatně vzpomínat i na jejího muže:

Můj švagr jest vskutku takový, že ani dítě se ho nemusí bát. Jinak bych tady vůbec nezůstával. A moje sestra Františka jest mou vlastní sestrou. Ona i její muž jsou lidé tak prostí a dobří, že nečetli ani mých knih, nevědomky vědouce, že jsem jim to všechno řekl jinak.

(Jakub Deml Otokaru Březinovi, 9. dubna 1914)

Podle knihy *Hledání ráje* jinošovského historika a pamětníka Josefa Pěňčíka bylo pro lásku Jakuba Demla k Janu Kryštofovi rozhodující to, že „švagrůšek“ v roce 1909 „lstí odvezl jeho nebohou sestřičku Matylku k sobě do Jinošova a přes všechny hrozby macechy ji už nevydal“. ⁸⁾ Matylka v Jinošově u Kryštofů 25. dubna 1910 zemřela a na jejím hrobě později vytesal náhrobek František Bílek.

Jan Kryštof v roce 1916 onemocněl na bojišti v první světové válce a nedlouho po návratu domů zemřel. Deml ho však v krátké zprávě Otokaru Březinovi zvěčnil podobně jako jiného svého dobrodince: „tak dobrý, jako byl p. auditor Ševčík. Zrovna tak mne miloval.“ Také svému švagrovi Deml objednal náhrobek u Františka Bílka.

Třetím důležitým hrdinou z rodiny Kryštofových se ve *Šlépějích* stal jejich nejmladší syn Dalibor, zvaný Boreček. Deml jeho komické dětské průpovídky a nápady zapisoval především v prvních svazcích *Šlépějí*.

Jinošov a zázemí poskytované Františčinou rodinou Demlův život po několika letech bloudění opět ukotvily. Velmi významný přitom byl i návrat z města na venkov. „Tady v Jinošově vede se mi velmi dobře, mám tu mnoho přátel: knihy, sedláky a krajinu,“ spokojeně píše na jaře 1917 Březinovi. Ale i zde Jakuba Demla dohnaly ústrky – například když v roce 1916 musel k odvodu. Teprve ve dvacátých letech v Tasově bude skutečně doma.

V roce 1913, kdy Deml vydával svou deníkovou knihu *Domů*, ještě netušil, že toto „bytostně toužné i imperativní“ hledání fyzického i duchovního domova ⁹⁾ bude ukončeno až za deset let, v roce 1922, až si spolu s Pavlou

8) Pěňčík, Josef: *Hledání ráje. Kapitola ze života Jakuba Demla*. Třebíč: Arca JiMfa, 1996, s. 103.

9) Binar, Vladimír: *Deníky Jakuba Demla na cestě Domů*. In *Čin a slovo*. Praha: Triáda, 2010, s. 244.

Kytlicovou postaví v rodném Tasově vlastní dům. Společně s domovem přitom v Pavle Kytlicové našel ztracenou matku, jak to ostatně vyjadřovalo jejich vzájemné oslovení „mamička“ – „děčko“. Bedřich Fučík měl pro tuto ženu jen slova obdivu: „přítelkyně a zástupkyně jeho zemřelé matky a sestry, žena nejkřutějších životních zkušeností, líbezná a vznešená bytost.“¹⁰⁾

Poznali se v roce 1918, Pavla Kytlicová byla manželkou Vladimíra Kytlici, lékaře v ústavu pro choromyslné ve Šternberku na Moravě. Tak ji také Deml představil Františku Bílkovi. Podobně jako Františce, i Pavle Kytlicové byli Bílkovi vděční za posílání proviantu, jak je patrné z prvního dochovaného Bílkova lístku do Šternberka, psaného těsně po skončení první světové války:

Vážená milostivá paní,

Váš dobrotivý pohyb: Vztáhnutí rukou do temnoty, kde obličejů ani neviděti, dát pohybem oním dary a srdce přidat, – to je známkou mého lidu a zárukou i požehnané jeho budoucnosti.

(František Bílek Pavle Kytlicové, 9. listopadu 1918)

A podobně jako Františce, i Pavle Kytlicové se Bílek chtěl odvděčit svým uměním, a tak v Jinošově v roce 1918 vznikl její portrét. Navzdory pozdějším přátelským vztahům Deml toto setkání Františka Bílka a Pavly Kytlicové vylíčil ve vzpomínkách jako konfliktní:

Pavla Kytlicová a František Bílek nebyli na sebe připraveni, nikterak se neznali, i vztekali se oba dva, ovšem jen mou vinou, neboť já si té podobizny přál, nijak neuváživ, že jsou tady dvě osoby suverénní, které právem vyžadují jisté distance prostoru, času i morešů... (..) o podobizně Pavly Kytlicové přímo s jakýmsi hnusem řekl mi autor, že se mu

10) Fučík, Bedřich: Orientační popis některých Demlových krajin. In *Píseň o zemi*. Dílo Bedřicha Fučíka, sv. 4. Praha: Melantrich, 1994, s. 209.

*nezdařila, že to nic není, že ji nedovedl, že se při ní napotil
a že něco takového se mu ještě nestalo.*

(Jakub Deml, Pavla Kytlicová)¹¹⁾

Deml se ke Kytlicovým do Šternberka záhy po skončení první světové války nastěhoval. Odešel tedy z Jinošova od své sestry, aniž by bylo z pramenů zcela jasné, proč se to stalo tak náhle. Počátkem července 1919 však Deml píše Březinovi, že Moravský zemský výbor zakázal doktoru Kytlicovi Demla v jejich služebním bytě hostit, a tak se od léta 1919 začal básník zaobírat myšlenkou, že se i se svou „mamičkou“ Pavlou odstěhují na Slovensko.

Deml doufal, že jako správce uměleckých sbírek na zámku v Topoľčiankách najde stálé místo – nejen pracovní, ale především životní. Že po letech, kdy ho instituce – sice církevní, ale za Rakousko-Uherska neodmyslitelně spjaté s trůnem a státem – šikanovaly a pronásledovaly, dopřeje mu mladá republika konečně uznání a klid pro další práci. „Nekolonizované“ Slovensko se mu zdálo zemí zaslíbenou. Podobně ostatně i Otokaru Březinovi, který také hledal „tichý kout, kde by bylo možno žítí zase nějaký čas jinak nežli doma, v zakletí známých věcí“, jak napsal v dopise z 27. července 1919.

Na počátku roku 1920 Deml svůj sen uskutečnil, usadil se na Slovensku. V létě toho roku ho tam navštívil Otokar Březina, F. X. Šalda, Jaroslav Durych a další přátelé, avšak ministerstvo zemědělství, které topoľčianský zámek spravovalo, Demlův úřad záhy zrušilo, protože sbírky měly být rozvezeny do muzeí a galerií.

Jakubu Demlovi a Pavle Kytlicové nezbývalo než se znovu stěhovat. Usadili se nakrátko v Bělé pod Bezdězem v Čechách, kde byl v prosinci 1920 vydán sedmý svazek *Šlépějí*, popisující slovenské zážitky. Další svazek, vydaný o Velikonocích 1921, už je lokalizován v Tasově.

11) Text Pavla Kytlicová psal Deml v roce 1944 k výročí smrti Pavly Kytlicové původně pro *Lidové noviny* a přiložil ho k dopisu Zenobii Vítězové z 2. února 1944. Editoři výboru korespondence *Píšu to při světle nočním* jej celý otiskli v poznámkách, s. 326–328.

Zprvu tu Jakub Deml a Pavla Kytlicová bydleli u Demlova bratra poštmistra Antonína Demla, ale ještě toho roku se pustili do stavby svého vlastního domu v tasovské části zvané Bosna. Bílkovi Deml o stavbě napsal několik velmi podrobných dopisů, v roce 1922 toto téma zcela dominuje (viz 201 D až 205 D a 207 D). Zatímco jemu popisoval převážně technické okolnosti a obtíže stavby, Březinovi v dopise z 21. června 1922 líčil své myšlenky v okamžiku, kdy se kladl první kámen do základů domu. I tato maličkost ukazuje, že Demlovo přátelství s Františkem Bílkem už nikdy nebude oním mocným splynutím, které vyjadřovala triáda otec–matka–dítě.

František Bílek už navíc v této době nebyl katolík – v roce 1920 přestoupil s celou svou rodinou do Československé církve, která se v roce 1918 odštěpila od katolické. U jejího zrodu přitom stálo radikální křesťansko-sociální křídlo někdejší Katolické moderny.

Přesto ve dvacátých letech Deml a Bílek našli ještě jedno velké společné téma: sokolství. Na otázku, „proč jsem se stal sokolem, jak jsem se stal sokolem a proč tak pozdě“, Deml odpověděl v textu Na národa roli dědičné, který zařadil do *Sokolské čítanky*. V konkrétní rovině ho v roce 1920 jeho přítel Stanislav Todt posadil na Slovensku do vlaku a poslal do Prahy na sokolský slet. „Vrátil jsem se jako dělník, který byl najat na nivu sokolskou v hodinu jedenáctou,“ líčí v *Sokolské čítance* Jakub Deml ve vytržení své nové poslání. V Tasově posléze přijal funkci sokolského vzdělavatele a každý týden bratřím a sestrám přednášel – často také o Bílkově díle. Tyto projevy v mnohém odpovídají povinnosti, kterou míval, dokud působil v duchovní správě: kázání. V *Česnu* například najdeme kapitoly o ryze světských tématech (Peníze či Dluhy), které jsou však vystavěny jako kázání, tj. s řadou biblických citátů či odkazů na Bibli.

Souvislost mezi sokolstvím a katolictvím, jak ho prožíval Deml, má především negativní aspekt: demokratičnost sokolské obce a obce věřících je protipólem vůči přísně, neosobně hierarchizovanému klerikalismu, s nímž

měl velmi špatnou zkušenost. Také spojitost mezi tím, že byl před válkou donucen opustit společně s pastorem i obec věřících, a jeho pokusem budovat kolem sebe obec svých čtenářů a posléze splynout s kolektivem sokolským, je zřejmá.

Vladimír Binar za vrchol této snahy považuje vydávání *Šlépějí*¹²⁾ – nepravidelného seriálového tisku, kam zapisoval své denní postřehy, drobné glosy, ale jindy třeba i básně. A především dopisy přátel i přátelům. I tímto způsobem vytvářel pozoruhodnou síť vztahů – obec. V tomto smyslu píše Bedřich Fučík: „Slovo ‚obec‘, za nímž se mu nepochybně rýsoval pojem katolický v původním významu, mu učarovalo. (...) Tímto národem v miniatuře byla zatím tedy jakási ‚tasovská obec‘ stejně smýšlejících a doufajících duší a hlav. S většinou z nich byl Deml – básník-korespondent – ve stálém písemném styku.“¹³⁾ Krom toho do knih i do *Šlépějí* vepisoval svým přátelům stovky osobních věnování. Podle Bedřicha Fučíka se dopisovou formou nejsilněji projevovala „žízeň duše toužící po letech osamění po nejtěsnějším lidském kontaktu ve skutečné ‚obci‘“.¹⁴⁾

A navíc v tomto období, pro Demla tak šťastném, začíná prorážet v jeho knihách humor – nikoli už sarkasmus jako v dobách Studia, ale bodrý a srdečný smích. Objeví se ostatně i v dopisech Františku Bílkovi a bude se podílet na proměně jejich celkového ladění, která je zřejmá na první pohled.

12) Binar, Vladimír: Neznámé arcidílo Jakuba Demla. In *Čin a slovo*, s. 214.

13) Fučík, Bedřich: Orientační popis některých Demlových krajín, s. 209.

14) Tamtéž, s. 210.

1912

17. prosince 1912

Co jste mi učinili dnes, toho nezapomenu a nezradím navěky. Co jste mi učinili dnes, jest tak veliké, že nepotřebuji už ničeho, a sám sobě dvě věci pravím: I) Co ti učinili dnes, Oba, jest tak veliké, že toho nedoceníš do své smrti, a II) tak veliké blaho, že jsi uschopněn přijati veliký žal a od této chvíle jej očekávej.

Posílám Vám, Příteli, onen text Slavíka, když jste tak dobrý a navrhuje mi to, avšak podotýkám dvě věci:

1) že před definitivním zadáním do tisku vysnažím se tyto verše ještě zdokonaliti;

2) že neposílám Vám této věci úkolem, nýbrž abyste, přečta tu prácičku, sám posoudil, byla-li by nějak hodna práce Vaší a některé Vaší volné chvílky.

A ještě toto: Slavíka chci vydati s latinským originálem, tak, že originál by byl na stránkách sudých a můj překlad na stránkách lichých knihy té.

Modlil-li jsem se za Vás dosud skrytě, ode dneška modlím se za vás skrytěji, šťasten, připraven.

Jakub Deml

1913

SUP JE POSLEDNÍM
PRŮVODCEM POUŠTĚ
A NAŠEHO ŽIVOTA
PUŠTINOU PRŮVODCEM
- SE ŽENA -

21 B

(z knihy Listy Jakuba Demla Otokaru Březinovi)

[4. 2. 1913]

Milý příteli, mnoho jsem na Vás myslel v posledním čase. Zhotovil jsem pro Vás dřevoryt do knihy Slavík sv. Bonaventury. Jest hotovým, a našel-li byste chvíli, přijedte si pro něj, prosím! Už jsem Vás dvakrát hledal na Vinohradech. Nebylo mi dopřáno Vás najíti.

117 D

(z knihy Pro budoucí poutníky a poutnice)

18. 2. 1913

Váš Bonaventura jest ze svatého českého kořene,
toť postava, jež po staletí učila se řeči našich skal.
A podivná věc: má podobu mého rodného otce,
člověka hroudy..., „Slepce“.

21/9 1913

Příteli drahý,

obávaje se deště, přinesl jsem Vám dnes zatím jen několik *reprodukcí**) Vašeho obrazu, abyste mohl tu a tam dáti svým návštěvníkům něco na památku; originál přinesu Vám v nejbližších dnech, jakmile budu trochu méně trpěti, neboť velice trpím; a potom Vám vše povím... Prosím, vzpomeňte si někdy na mne ve svých modlitbách. Upřímně pozdravuji Vás i milostivou Paní.

Jakub Deml

Teď bydlím na Žižkově v Lucemburské ulici č. 7. ve třetím poschodí.

*) od Štence

[1913]

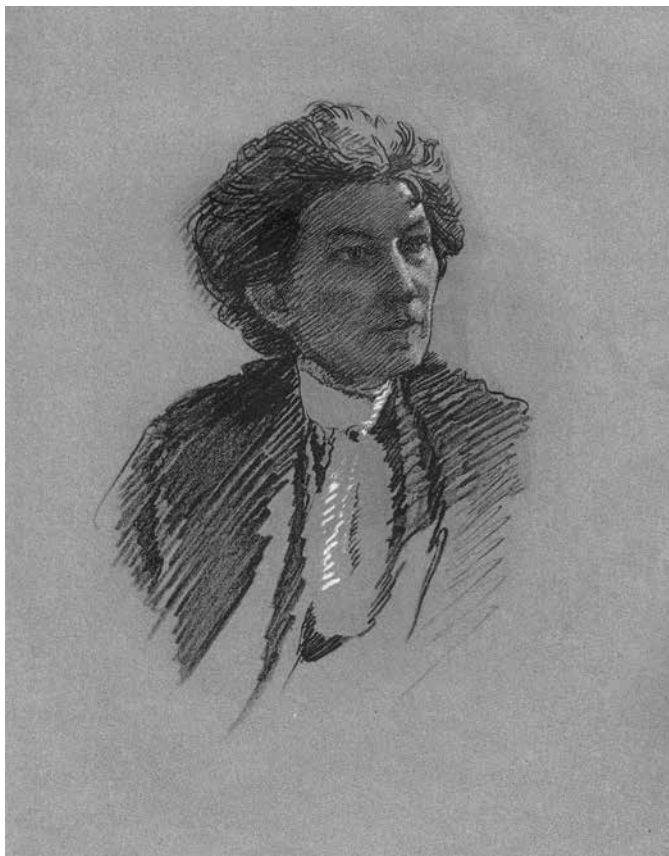
Vejděte, příteli, do našeho domu. Třeba zítra, je-li Vám milo. Snad i s panem Klementem!? Je mi ohlášen k večeru (zítra). Jsem zítra od deseti hodin dopoledne stále doma.

Uvidím Vás rád.

Vepisuji zde oddaný k Vám pozdrav –

František Bílek.

1914

Příteli, ať je Vám dar Váš požehnán! Když mi byl podán, jako by sám jste byl vešel. Avšak ve nové, zase šťastnější chvíli, kdy všechny známky Vašeho rodu zůstaly v pozadí a Vy sám jste u mně prodlel. A netajím se, že i zde byl jsem udiven. Život, Síla i Krása Vašeho Slova ještě mi více zazářila než kdy předtím. Udiven nad mocí Vašeho Slova, řekl jsem si: – odkud se tu vzala a kam – spěje?! – Ještě více udiven nad myšlenkou Vašeho života, táži se v rozpacích: – kde pramení a kam spěje onen poslední tvar, který učiní myšlenku Vašeho života sdělitelnou všem bratřím? Zkušenost mne učí, že naše „buď vůle Tvá“ vzbouzí myšlenku Otce. A ten, který ji přináší, je „poslaným“. Budiž čest Vašemu Poslání, milý příteli! Kéž domyslíte a donesete je až do konce!

Ruce Vám tiskne v oddanosti

František Bílek.

Má paní poroučí se Vám uctivě.

*Tanec Smrti*¹⁾

1) Připsáno červeně rukou Jakuba Demla.

1915

24 B

[před 24. 11. 1915]

Vykládejte si mé opožděné zaslání, příteli Jakube, tím, že teprve před týdnem navrátili jsme se domů, že příliš bylo práce a starostí, než jsme byli ve stavu zásilku obstarati. V sobotu truhlář obraz (zasklený) odnesl; hotovil naň bedničku a snad už poslal. Doufám, že každým dnem obraz dojde do Vašich rukou. Zatím tedy se neznepokojujte, prosím!

Zdraví Vás oddaně Váš

František Bílek.

25 B

[před 24. 11. 1915]

Příteli Jakube, hned jsem šel ke truhláři po obdržení Vašeho dopisu. Tam jsem našel vše dobře zabalené, ale neodeslané. Slíbil bednu ihned poslati. Doufám, že je obraz už ve Vašich rukách. Obraz je zarámován a zasklen. Vymlouval se: Je málo lidí. Sám chodí na stráž. Mějte tedy strpení, prosím! Až věc obdržíte, oznamte mi to lístkem!

Pozdravuje Vás s chotí svou

Váš František Bílek.

24. XI. 1915

Žinošov, pošta Náměšť u Brna

Příteli,

dostal jsem pro Vás 100 K zálohy na ty rámy a bednu, kterýžto peníz Vám dnes posílám, a mám Vás poprositi o sdělení, kolik celkem budou oba obrazy stát, ale máte laskavě připočítat všechny oučty stolařské, sklenářské a ostatní takové výlohy, bez obav, že by se to nezaplatilo rádo, anebo že by se to nemohlo zaplatiti. Z té příčiny, jak už jsem Vám pravil, můžete všechny ty věci poslati na dobírku, a pak ovšem nemusíte „skládati účty“.

Prosím Vás o to, aby stěhování Vašich obrazů netrvalo tak dlouho jako posledně, vím, že jen vinou stolařovou, ale povzbuďte jej, prosím! Jest tady takový velký sál, docela prázdný, a právě proto silně touží po Vašich liniích a zjeveních.

Velmi by „mne“ potěšilo, kdybyste mi oznámil, *kdy* asi Vaše obrazy stolař mi pošle.

Pozdravujeme Vás v úctě.

Jakub Deml

26 B

(Ve svatvečer sv. Františka Xavera)
[3. 12. 1915]

Dostávám od Vás, příteli, dopis, kde mne žádáte o „frontispis“ a tečky (pomlčky). Rád Vám vyhovím. Jakmile odbudu nejnutnější práci, ihned se do práce pustím. Důležitějším než tvar knihy je pro mne „tiskový rámeček“. Doufám, že dnes dostanete do rukou zaslané obrazy. Kéž dojdou šťastně! Jakmile obrazy dostanete, dopište mi na lístku, jak obrazy došly! Připište též, zda mohu nechat už ony dřevoryty zasklít, které chystám pro onen „prázdný sál“! Podpis a pozdrav milostivé paní W.²⁾ mne potěšil. Opětujte můj pozdrav uctivě, prosím!

František Bílek

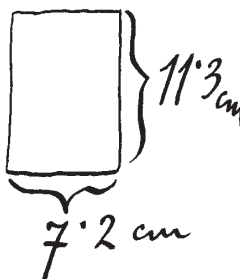
2) Eliška (často uváděná též jako Alžběta) Wiesenbergerová – i dále se o ní opakovaně píše jako o paní W. nebo E. W., případně E. W. Z. či A. W. Z.

5. XII. 1915

Jinošov, pošta Náměšť u Brna

Milý příteli,

děkuji Vám, že jste svolil přiodít moji knihu Miriam, a na Váš dotaz odpovídám, že tiskový sloupec jest 7,2 cm široký a 11,3 cm vysoký. Takto:

Ony dřevoryty pro „prázdný sál“ dejte, prosím, zasklít, a sklenářovi řekněte, ať mi napíše, co stojí jeho práce i bedničky, ať s tím neobtěžuje Vás.

Ten sál jest prázdný, zdálo by se tudíž, že jest můj. V této válečné vichřici uchýlil jsem se pod krov své sestry Františky, její muž³⁾ jest už šestnáct měsíců na vojně a zanechatí jí tu musil dvojí namahavou živnost a tři malé děti.⁴⁾ Často žasnu, co žena snese. Ona však už (má sestra Františka) od jara (tehdy nějaký čas ležela) užívá léků, denně. Tak jsme v té vojně bez rozdílu všichni.

3) Františka Kryštofová, Jan Kryštof.

4) Miloš Kryštof, Jara Kryštof a Dalibor Kryštof.

Jak jsem tomu rád, že Vás nechali při Vašem díle!
Tato doba potřebuje tolik milosrdenství a útěchy.
Ruce dnes více jsou než ústa.

Budte zdrav se všemi svými milými.

J. D.

P. S. Chtěl jsem napsati Vašemu stolaři-sklenáři o účet za ty tři bedny a rámy, ale pošta, nevím proč, nedodala mi průvodní adresy, takže nevím, jak se ten člověk jmenuje a kde bydlí. Velice byste prospěl mé paměti a starostlivosti, kdybyste mi na lístku sdělil, co jste těm řemeslníkům musil zaplatit, anebo kolik jim máte platit. Jsem v této věci jen činitelem, nebo jak říkají, jednatelem, a z té příčiny jest přece jen dobře nemlčeti o penězích a nebáti se oučtů. Vždyť, i kdybych sám pro sebe ty obrazy od Vás kupoval a nevím jak Vám je zaplatil, nepřestanu Vám býti dlužen! Prosím Vás, pochopte to! Ale já přece nekupoval jsem od Vás pro sebe, přesto, že jsem tak mohl učiniti pro své potěšení – a je-li utrpením dávati účet, strpte to, prosím Vás, vždyť neménším utrpením jest: žádati jej! Nesme tuto bolest všichni společně, Vy, já i pí Alžběta Wiesenbergrová – a Vy, příteli, mimoto konejšete se přitom tím, že z důvodů jisté spravedlnosti není nám možno „přání“ svá objasňovati. – Na tu druhou objednávku poslala Vám paní Wiesenbergrová 24. listopadu 100 K mýma rukama a 100 K 3. prosince rovněž mou rukou. Snad jste to dostal. 6. XII. odesláno opět 100 K.

27 B

[mezi 3. 12. a Vánoci 1915]

Příteli Jakube,

ještě nikdy Vaše zásilka nevzbuzovala vepřové myšlenky, až ona včera večer došla. Nelze zatajiti, že to byly myšlenky radostně přijaté, vzbuzující *veliké díky*. Zajímalo by mne: Jak jste na ty „myšlenky“ přišel!? Snad slyšíte, jak je v Praze úzko!? Přijímáme je s vážností duchodního záložny. Až Vy přijdete, vrátíme vklad i s úroky. Ještě úsměv – srdce přidáme.

Já se včera snažil též Vás „pomilovat“: Balil jsem dvacet dřevorytových teček – „oddechů“ v naději, že je s uspokojením přijmete. (Obrazy též!)

Šťastné, krásné svátky Vám i milostivé paní W.

František Bílek

1916

Jinošov, pošta Náměšť u Brna⁵⁾
21. ledna 1916

Příteli, uvedl jste mne svým milým listem do velkého pokušení pro pokus, jež jsem kdysi nechal pokusem. A zároveň do jakési horečky, kterou vytváří láska a moje povaha. Jest doba činů, tedy k věci: děkuji Vám za dobrou radu a oznamuji Vám, že knihu svou těmi typy Elunkovými tisknouti nedám, protože jsou slabé a mimoto některá písmenka horních řádků splývají s písmenky spodních řádků.

Byl jsem již sám rozhodnut pro typy Bernhardovy, které mi dnes laskavě naznačujete, že by byly dobré, ale ještě více mne svádí ten proces litografický. Mrzí mne, že zrovna nemohu promluvit s Vámi o tom ústně. Do Prahy zavítám, ale sotva brzo. Proto osměluji se prosit Vás o novou radu:

1) Myslíte, abych text knihy své psal litograficky já?

2) Mohlo by se to litografovati na ten holandský, jež jsem pro tisk knihy zvolil – či musí býti papír tak měkký, jaký jsme zvolili tehdy na litografie Vaše?

3) Chtěl byste a mohl byste přepisovati knihu mou Vy? V tom případě rozhodl byste o celé úpravě sám, já bych jen (podobně čmeláku, jenž se těší z práce cizí) platil účty a honorář. Ale zároveň by nezbytno bylo, tuším, aby se kniha vydávala jen

5) Datace je psaná rukou Elišky Wiesenbergerové až na konci dopisu.

po sešitech, a v těch lhůtách, ve kterých byste byl s prací hotov, např. jednou za měsíc, nebo za čtrnáct dní, nebo jinak.

4) Vidíte, že procesu litografickému vůbec nerozumím, takže – kdybych já měl ve věci té písarem býti – musil byste ve své dobrotě mi všechno poraditi a opatřiti.

Zatím Vás srdečně pozdravuji a očekávám den co den Vašeho slova.

Jakub Deml

Mnohovážený mistře,⁶⁾

s Vaším milým pozdravem současně nám přišlo drahé slovíčko Vašeho přítele pana *Otokara Březiny*. Tato viditelná shoda cest jistě jest znamením shody neviditelné a dobra.

Přečetla jsem si tento dopis p. Demla a hlas můj mně praví, jak krásné a vzácné by dílo bylo, kdybyste je sám přepisoval a svými kresbami ozářil. *Pan Deml praví: Lid hlasuje, vladař rozhoduje.*

Vyprošuji si pozdrav pro Vaši paní a rovněž Vás nejuctivěji pozdravuji, vzácný mistře.

Eliška Wiesenbergrová

6) Následující pasáž je psána rukou Elišky Wiesenbergerové.

[po 21. 1. 1916]

Milý Jakube,

mám-li se stát jasným, musím uvést ve skutek svůj návrh. Hovořím tak k příteli p. Březinovi, k Vám i jiným; ať tedy jednou objasním, i jak psáti knihu. Přepíšeš napřed sám Vaši knihu. *Jenom spěchu nemá⁷⁾* při tomto podniku být. *Vše musí uzrát. Vše pěkné musí býti vytouženo*, „dlouhočekáno“. K litografii se hodí každý papír. Také možno psáti přímo na kámen. To však by musilo býti psáno obráceně.

Milostpaní W. opětujeme svůj oddaný pozdrav.

Nepíšeš déle, protože jsem balil a stěhoval vše ze Štěpánské ulice k nám.

Vám oddaný František Bílek

7) Vše v tomto dopise je podtrženo rukou Jakuba Demla.

V Jinošově, pošta Náměšť u Brna
27. I. 1916

Milý příteli,

napsal jsem tiskárně Práva lidu, aby Vám poslali otisk Slavíka, štoček totiž trochu praskl, ale poněvadž praskl v rohu a dole, snad to nevadí? Až Vám obrázek pošlou, posuďte sám. Rovněž jsem jim psal, aby Vám poslali k nahlédnutí titulní stránku Slavíka upravenou typograficky.

Chtěl jsem dáti Slavíka tisknout typy Cheltenham, které má jediné Politika, ale tato tiskárna mi odpověděla, že nemají papírů ručních, a mimoto chtěli, abych jim celý náklad zaplatil současně se zadáním tisku. Dal bych jim napřed peníze a potom bych musil čekati na knihu třebas celý rok. Z té příčiny dal jsem Slavíka také tiskárně Skalákově do Hyberské ulice, a už jej sázejí těmi *velkými* typy Bernhardovými.

Máte-li nějakou důležitou práci zrovna pod rukama, nezdržujte se otázkami mé tiskárny, to víte, že vše uznám a ani není třeba, abyste se mi omluvil, nemůžete-li tiskařům mým poraditi.

Zatím Vás srdečně pozdravuji.

J. D.

Milý příteli,

jste tak dobrý, že chcete na mém textu ukázati, jak si představujete psanou knihu. Taková jest Vaše přátelská vůle, a aby se stala skutkem, o tom už rozhodne Pán času. Zatím Vám posílám dobrý otisk Vašeho Slavíka, abyste věděl, na jakém papíře bude celá kniha, už jest v sazbě tiskárny Práva lidu v Hyberské. Nevím (rád bych), mám-li zvoliti tisk dvoubarevný: tj. na listě titulním a potom začáteční písmeno každé sloky lahodnou červení. Co o tom soudíte? Napsal jsem tiskařům, aby se Vás zeptali. Nejvíc se bojím o tiskárenský návrh toho titulního textu. Zdá se mi, že zkušené sazeče mají někde ve frontě. A já tomu nerozumím. Zatím Vás uctivě pozdravujeme, též Vaši Paní, a Františkovi⁸⁾ posíláme párky, Bertičce jablíčka, ať ochutnají též našeho moravského chleba, ale ať dají pozor na tu domácí slivovici, kouše! je pravá jinošovská z tohoto strašlivého roku.

Váš Jakub Deml

8) František Jaromír Bílek.

5. II. 1916

Jinošov, pošta Náměšť u Brna

Milý příteli, velice jste mne potěšil zprávou, že rád přehlédnete korekturu titulního listu Slavíka, už podruhé psal jsem tiskárně, aby Vám to poslali.

Při této příležitosti Vám podotýkám, že *text* listu titulního můžete *změnit*: jestliže typografická úprava bude toho vyžadovati. Hlavně tu běží o to, aby ta *červen* na titulní straně byla rozdělena správně. Z té příčiny můžete (Vy) zvoliti i tento text:

SVATÉHO BONAVENTURY

S L A V Í K

TEXT LATINSKÝ I ČESKÝ

Rozměrem originálu přeložil,
poznámkami doprovodil
a nákladem svým L. P. 1916 vydal

ĚAKUB DEML kněz

V JINOŠOVĚ u Náměště n/Oslavou
na Moravě (Morava)

*) nehodil by se sem některý Váš malý obrázek?

Uvádím schválně mnoho textu, abyste si mohl *vybrati*.

Otisk obou Vašich Slavíků na tom holandě překvapil mne tak, jako by to byly obrazy zcela nové! Teprve na holandě je vidět plasticitou krásu Vašich dřevorytů, jest to jako nově ražený zlatý peníz!

Až si odpočnete po listě titulním, tj. až Vám moji tiskaři dají pokoj, poprosím Vás, abyste mi nakreslil návrh na *desky* pro Slavíka sv. Bonaventury. Celý náklad této knihy tištěn jest na dobrém holandě, a tu, myslím, bylo by dobře, dát knihu *vázat* – buď do kůže (bude-li jí!), anebo do plátna. Co tomu řeknete? Anebo stačilo by (nebudete-li míti pokdy) opakovati na deskách stránku titulní. Ostatně není na to tolik chvatu. Zatím běží jen o tu stránku titulní.

Kdyby Vám návrh tiskárny nevyhovoval, oni Vám jistě rádi podají návrhy nové, jsou to hodní páni.

Zatím Vás srdečně pozdravujeme.

J. D.

14. 2. [1916]

Milý příteli, posílám Vám ze své poutnické výbavy plechový hrníček na důkaz lásky své. Pod těmi škvarky jsou játra, o nichž řekl anděl Tobíášovi, že jsou užitečná k lékařství. Pozdrav!

J. D.

V Jinošově, pošta Náměšť u Brna
19. II. 1916

Příteli Františku,

rád bych, abyste tyto řádky dostal dřív, a proto píšu jen málo. Měl jste tady být včera a dnes, abyste viděl a slyšel, kolik štěstí sem přilétlo s Vaším Stvořením světla! Děti to taky chtěly vidět, zvlášť můj tříletý synoveček Dalibor, vulgo Borek, hoto-vý mudrc, a Vaším dřevem-světlem byl uchvácen můj švagr (který jest na dovolené – ta vojna ho zmáhá) i má sestra Františka; o sobě a o přešťastné majitelce Vaší práce, pí A. W. Z., ani nemluví, to by byla kapitola příliš dlouhá, a ostatně Vás nemine...

Milý příteli Františku, jste tak dobrý, že chcete „rozluštit obal Slavíka“. Mějte tedy trpělivost: pošlu Vám v této záležitosti knihaře Ludvíka Bradáče a zástupce tiskárny; pamatujte přitom, že Vy sám v této věci rozhodujete.

Tisk Slavíka dobře pokračuje, už jest natištěno třináct stran textu toho pravého Slavíka a pět stran mých Poznámek k Slavíku. Tyto Poznámky k Slavíku tisknu ve dvou sloupcích na stránce, zase dvoubarevně: a mezi vlastní latinsko-český text Slavíka a mezi tyto své Poznámky k Slavíku chci dát Vaše Ex libris E. W. Z., které sem od Vás přišlo z milosti boží.

Nesouhlasíte-li s tímto mým návrhem, můžete mu zabránit, jest ještě čas, ale já ze své strany podotýkám jen tolik, že to ex libris nejen formátem,

nýbrž především a neobyčejně svým obsahem souhlasí se Slavíkem sv. Bonaventury a zase „především“: s mými Poznámkami k Slavíku. Tiskárna Vám to dodá a uvidíte, doufám, že nelhu.

S tiskárnou mám, ovšem, zvláštní trýzeň, Vašeho Slavíka natiskli nemožně, dali mnoho barvy, ale už jsem jim nařídil, aby ho tiskli znova, a dal jsem jim potřebné instrukce, hlavně tu, že Vaše dřevoryty nesmí se tisknout současně s textem knihy, poněvadž text knihy při tisku vyžaduje zcela jiného tlaku než Vaše jemné obrazy. Mimoto, než začnou tisknouti celý náklad Vašich obrazů, musejí Vám první otisk předložit k schválení. Takže každé další neštěstí v této věci jest vyloučeno: a když by nepomohlo ani toto opatření naše, dám Vaše dřevoryty otisknout do tiskárny jiné.

Buďte tedy v té věci bez starosti, nám bez cesty křížové nic se nedaří.

Formát celé knihy Slavíka jest

19,5 cm šířky,
29,5 cm na výšku.

Posílám Vám též prvních 21 rukopisných stránek Poznámek k Slavíku (prošly tiskárnou), kdybyste snad v nich něco našel pro ty desky neb pro obálku Slavíka. Také český překlad Slavíka, ač myslím jej už máte. Vraceti mi tyto tištěné a psané stránky nemusíte, není jich potřeba a jistě bych Vám poslal lepší, kdybych je měl tady, však z tiskárny dostanete ukázky lepší.

Posílám Vám také prvních 32 stránek knihy Miriam, podívejte se na to a rozhodněte a uvažte

laskavě *sám*, zdali byste v přepisování tohoto textu našel zálibu – já bych si toho od Vás jistě přál, neboť tyto básně v próze obsahují části mého života, a některé věty mé snad k Vám promluví Vaší řečí – a Váš přepis, Vaše linie a obrázky dají řádkům mým smysl, jehož ani můj rukopis, tím méně litera tištěná, jim dáti nemůže. Z té příčiny máte i v této věci plnou vůli a svobodu, a budete-li chtít, pošlu Vám další aršíky Miriam, vždy jakmile je dostanu z tiskárny.

Pán s Vámi všemi!

Váš J. D.

19. II. 1916

Jakube – příteli,

zmiňujete se o vazbě Slavíka. Protože jsou vazby knih k unudění stejné, užívám vazby nové, plastické, jejíž návrh (ovšem nedostatečný!) Vám posílám k nahlédnutí. Pro knihu dr. Emanuela Chalupného o J. V. Sládkovi také jí užijeme. (Knihař Jelínek – Jungmannova č. 26.) Co stojí „štancna“, víte; řídil jste ji pro Kapličku světic. Doufám tím dáti směr opět jiným vazbám. Napište, prosím, svolujete-li!

Ještě si děti a my všickni libujeme nad Vaším darem posledním. Jistě cítíte naše vděčné vzpomínání, Vás i pí W.

Oddaný náš pozdrav!

František Bílek

Drahý příteli,

dnes dostává se mi nového daru Vašeho, posíláte mi návrh na desky Slavíka.

Návrh Váš se mi neobyčejně líbí a prosím Vás, abyste jej uskutečnil.

Na toho knihaře Jelínka myslím od té doby, kdy jsem viděl jeho vazbu původní na knize Theerově. Jen jsem neznal jeho adresy, a už jsem chtěl psát p. inspektoru Leopoldu Weignerovi do technologického muzea, aby mi jeho (Jelínkovu) adresu poslal.

Tedy moje rozhodnutí takové jest: vazba Slavíka nezadá se Bradáčovi, nýbrž Jelínkovi.

Formát Slavíka už znáte.

Nevíme ještě, jak silná bude ta kniha, neb ačkoli vím, že bude míti asi tři tiskové archy po šestnácti stranách, přece sám knihař Jelínek musí nám vyzkoušeti a říci, kolik milimetrů musíme čítati na tloušťku hřbetu.

Napíšu tedy ještě dnes knihaři Jelínkovi, aby v tiskárně vše, čeho potřebujete pro ty „desky“ vědět, vyšetřil, a Vám oznámil.

Nákres Vám vracím, poněvadž myslím, že ho budete ještě potřebovati.

Jest velice výnosno poslati Vám plecháček, proto už, že jej okrášíte tak roztomilou řečí, a člověk při ní pozapomene své bolesti.

Budte ujištěn, že na Vás myslíme upřímně,
nezištně = vědomi toho, co jste nám dal! a skoro
stále. Pozdrav!

J. D.

Nevím, bydlí-li ten knihař Jelínek v Praze, či na
Královských Vinohradech, i prosím Vás, abyste to
slovo na obálku *připsal* a dopis na poštu poslal.

Jinošov, pošta Náměšť u Brna
[mezi 21. 2. a 16. 3. 1916]

Váš lístek, milý Františku, přichází vždy jako paprsek a jako radost. Vypuklinu na desky pro Slavíka tedy si odnesli už, čekám další zprávy od p. Jelínka knihaře. Promiňte, prosím Vás, že dnes mnoho Vám nepovím, byl jsem na delší cestě, v noci jsem přijel a přišel, jsem tedy dosti unaven. Jakmile mi bude možno, pošlu Vám další „rukopis“ knihy Miriam na přepisování.

Ani nevíte, jak zvětšujete a zesilňujete můj život, když pro mne takovou práci konáte. Vidím přitom nejen radost svou a sílu svou, nýbrž i útěchu a nadšení těch, kteří na každou moji knihu *netrpělivě čekají!* Kolik lidí ze všech stran a stavů mi píše – a hlavně z bojišť! Podivno, jak rádi mají mé knihy mužové ve frontách, nedávno i na válečnou loď posílal jsem svůj Tanec Smrti panu Emilu Mauderovi, a z Uher psal mi důstojník Eduard Rozkošný, že v jeho oddílu jest Váš synovec z Chýnova, a má z toho radost. Osobně se s těmi všemi lidmi ani neznám a oni mi píší jako starému známému. A proto se raduji, že ve Vaší práci je světlo, které mýma rukama rozchází se po všech „bojištích“ – – Zatím: zdráv buďte!

Váš Jakub Deml

P. S.

Tiskárna dodala paní E. W. zatím jen deset otisků Vašeho ex libris, jakmile natisknou celý náklad,

hned Vám milostpaní prý pošle těch „dvacet výtisků“. Asi pěti lidem (i panu Březinovi) paní E. W. po výtisku už poslala to ex libris, co kdo odpověděl, dovíte se – Zarmoucen nebyl nikdo –

Té Vaší Miriam budeme tisknout 300 exemplářů na můj účet.

Jinošov, pošta Náměšť u Brna
16. III. 1916

Milý příteli, budete-li míti chvílku pokdy, udělejte mi *pérokresbou* skicu té vypukliny, kterou jste vytvořil pro desky Slavíka. Dal bych ten obrázek reprodukovat na *prospekt* té knihy. Tato moje prosba jest podmíněna Vaším časem a Vaší chutí, jest to tedy opět jen návrh, jenž *může* býti neuskutečněn!
Zatím náš pozdrav!

J. D.

Knihář Jelínek dnes mi psal, že první odlitek té „štancny“ se nezdařil, dělají tedy druhý.

Jinošov, pošta Náměšť nad Oslavou,
Morava
19. III. 1916

Milý Františku, příteli, jste dobrý jak to Boží slunko, které vytahuje trávičku ze země a zpěvavé ptáky z jihu, a malé děti z vlhkých chaloupek. A ze srdcí vyvoláváte slovo, také z mého srdce, a činíte to v době, kdy všechna slova snaží se zmizeti z očí a skrýti se co nejdále, aby nebyla zavražděna a rozsápána – A máte také tuto pravdu ve svém díle: jediné bezelstnost je nezranitelná.

Posilňujete rameno mé a ruku mou. A podílem Vaším na vítězství mém, kdykoli rozkáže Bůh, abych vítězil, jest nová a nová žádost po Vašich darech. Toť mé všechno bohatství, a skutky, které jste mi učinil, říkají, že moje žádost Vašich darů nebyla zlá. Oplatiž Vám to Bůh dle míry, počtu a váhy Svého vidění a Své moci!

Těmi třemi závitky Vašeho přepisu (knihy *Miriam*) jsme oslněni.

Jak a co z té knihy máme přepisovati my, o tom se s Vámi ještě dohodnu a poradím. Rovněž o té Unii. Papír, který jste vybral, zdá se mi velmi vhodný. Také s Vaším návrhem na vazbu té knihy milerád souhlasím. Ze Slavíka čekám tento týden už *poslední* korekturu tiskařskou.

Vaši pérokresbu už jsem poslal k reprodukci. Kolik duší bude Vaší bratrskou zásluhou i *očima* „naslouchat, jak to ptáče zpívá nápěv lásky, jímžto tvor svého Tvůrce vzývá“!

A doufám i věřím, že Věčná Milost neodepře zdraví z našeho Slavíka nikomu, kdo jej přijme tak prostě a žádostivě, jak my jsme jej přijali ve své touze a práci.

J. D.

20–3–1916⁹⁾

Předrahý mistře,

zdálo by se, že Vaše Miriam stojí pod měsícem a pod hvězdami, ale světlo jejich jest jasnější a silnější, neboť prozařuje a nadlehčuje těla, anebo jest viděno z větší blízkosti. Proto snad také krása jde mu tak ochotně vstříc a její nápěv sní o takové radosti. –

Eliška Wiesenbergrová

9) Následující pasáž je psána rukou Elišky Wiesenbergerové.

[po 19. 3. 1916]

Milý příteli Františku,

dostal jsem až dvacátý devátý list Vašeho přepisu a cítím se velice bohatým, tolik stromů, včeliček a jiných krásných věcí jste mi nakreslil. Máte pravdu, stačí vydati těchto dvacet devět stran, vždyť to převyšuje o několik miliard každou válečnou půjčku. Z radosti nad tímto Vaším darem budu teď několik dní trnout a schnout strachem o ten bochánek, který jsem pro Vás vlastnoručně objednal a Vám dnes posílám, neskromně podotýkáje, že ta bednička mi dala kolik hodin práce a co píchanců a škrábanců do rukou! Snad budu i měsíc v kriminále, že do Prahy posílám chléb. Ale z toho bych si pramálo dělal, jsa na samovazbu zvyklý, jen kdyby ten chlebiček nezkonfiskovali.

Ta moje tiskárna už mne zlobí, pracují pro mne, jen když nemají co *jiného* na práci – a povídali mně ti ukrutníci, že jim nikdo neplatí tak svědomitě jako já. Bůh jim odpust, já nemohu. – Z vysokého i nižšího kléru mám už bezmála tři subskribentů na Slavíka sv. Bonaventury. Kdyby ten náš Slavíček měl 42centimetrové hrdélko jako ten hmoždíř ze Škodových závodů, to by se fary a kláštery tráslы štěstím!

Váš Jakub

[mezi 20. 3. a 7. 4. 1916]

Milý příteli, mluvil jsem s panem Otokarem Zacharem a on mezi jiným mi řekl, že by se dal u Vás portrétovat. Ukázalť jsem mu tu podobiznu Vašeho pana tchána a Purkyňovu a velice se mu líbily. Když byste měl někdy chvílku pokdy, snad by nevadilo, kdybyste panu Zacharovi napsal pár řádků v ten rozum, že jsem Vám něco říkal o tom portrétování, a kdybyste jej na některou hodinku k Vám pozval? Řekl jsem totiž panu Zacharovi, že snad byste byl ochoten vytvořiti jeho podobu také ve dřevě nebo v mramoru nějakém. On se mne otázel, co by to stálo. Na to jsem mu neodpověděl, protože nevím. Ale myslil jsem, že ústně byste se dorozuměli sami – myslím, že tak by to bylo nejlepší, ale když byste si přál, rád Vám budu v té věci tlumočníkem. Řeč vznikla z toho, že pan Zachar povídal, že dědicové nebožtíka Amorta žádají od pana Zachara 2000 K za jakési přípravné náčrtky pro pomník. Pan Zachar objednal si u toho nebožtíka pomník náhrobní, ale Amort zemřel, a tak náhrobek neudělal, ani nezačal jej dělat, a pan Zachar ani těch náčrtků k pomníku neviděl, a proto nechce pro nic za nic 2000 K platit „pozůstalosti“, a oni ho zažalovali, a chtějí mu *vnutit* jakousi *jinou* „sochařskou“ práci za těch žádaných 2000 K. Řekl jsem mu, že by neučinil dobře, kdyby na takový obchod přistoupil, a že by bylo lépe, kdyby požádal něčeho od Vás. Paní Eliška Wiesenbergrová (sestra pana Zachara) byla při té rozprávce, může dosvědčiti, že Vám nelhu.

Dej mu Pán Bůh dobré vnuknutí, aby šel k Vám, ale jak povídám, neuškodí, když jej pozvete. Adresuje se takto: Otokar Zachar, sládek a spisovatel, Kladno, Čechy.

Nedávno si ode mne objednal knížku pan převor z Nové Říše, Hugo Černý, snad ho i znáte, napsal jsem mu, že tvoříte práci, která by byla ctí jejich chrámu a jejich kláštera, a že Pán Bůh nikdy a nikomu neodporučoval skrblictví a vymlouvati se na světovou válku.

Tolik tedy prozatím, abyste viděl, že jsme se šťastně vrátili na Moravu.

Vzpomínáme na Vás stále. A jak rádi.

Váš J. D.

Posílám Vám několik prospektů na toho Slavíčka – kdyby zas k Vám přišel některý Feldkurat, abyste mu mohl ukázati, co se děje v Církvi za frontou...

133 D

7/4 1916

Milý příteli, můj švagr dnes v noci skončil a tuto neděli bude pochován vedle mé sestry Matyldy.

Váš
J. D.

[po 7. 4. 1916]

Milý, tak jak jste povídal, zdálo se mi už života pana švagra namále. Nebylo možno doufatí už ve trvalé zdraví. Jen prodloužené trápení nemocného a jeho okolí mohli jsme očekávatí. Vzpomínám, že tuto chvíli máte ve Vašem domě slavnost. Smrt je vykupitelkou. A když vejde, vše – vše – od komínu až po hrábě u dveří – vše je nebývale slavnostní. Pravíte: – děti! Ty jsou starostí Boží! Pravíte: – rýha, prázdnota po zesnulém! Pravda, bývá tak u nás na zemi. A „– utěšit se nedáme“, – „zesnulého není“!! „Potěš sám Pán Bůh“ – tak naši staří říkají, tak říkáme i my!

Podobizna pana Zachara! To by nebylo špatné! Buďte laskavě tlumočníkem! Lépe když lidé jdou ke mně vybídnutí než mnou vyzváni.

Večeři Páně mám hotovu. Jen co Bouškovi něco vyřežu (Proroka Ozeáše), zase učiním pokání – napíši zase několik stran. Počet napsaných stran se řídí velikostí pokání a pokání velikostí hříchů. Děkuji za prospekty a pohlednice.

Milost Pána se všemi námi!

František Bílek

V Jinošově 9. V. 1916

Milý příteli, Unie se mne táže, chci-li na červenou obálku Vaší Miriam nějaký nápisový text. Dle mého názoru jest to více pro ouřady, ale kdyby to bylo napsáno Vaší rukou, mělo by to cenu i pro knihu. Ten nápis by byl *asi* takový:

Jakuba Demla
MIRIAM
Přepsal a iluminoval
František Bílek.
Tiskla Unie v Praze.
Vydal Jakub Deml
v Jinošově na Moravě
L. P. 1916.

Bojím se napodobit Vaše písmo sám, a tiskárny sotva mají literu gotickou. Nepřijímejte tohoto lístku tak, jako bych žádal, neboť důrazně hned připomínám, že ta obálka zcela dobře může zůstat *i prázdná*, ale prosím Vás velmi, odpovězte Unii své ano či ne.

Jakub Deml

10. V. 1916

Milý příteli,

přijal jsem od Vás máslo; a na vrchu byla vetknuta kytička konvalinek. Poznal jsem ve všem Vaši péči o nás zdravolící. Radujeme se z výtečné jakosti másla i z bezvadných konvalinek. A pílím napsati vám vroucí díky.

Tolik Vám přeji pěkného jara!

Byl zde právě p. Jelínek se Slavíkem. Ukazoval mi vazbu a uspořádání knihy. Ještě tento týden Vám pošle prý část výtisků.

Hledíme jara využití; chodíme také na slavičky do Stromovky. Je milostivá paní W. v Jinošově? Pozdravujte ji od nás oddaně!

Zdali se trochu zacelila rána po panu švagrovi?

Říkal jste, že přijedete do Prahy častěji!? Zda přijedete, než my odjedem?

Milost Nejvyššího zastiň Vás ve tvůrčí hodině!

František Bílek

135 D

20. V. 1916

Milý příteli, právě jsem dostal prvních dvacet Slaviců a z nich posílám okamžitě tohoto Vám.

Váš
J. D.

[před 26. 5. 1916]

Před nákresem obálky Miriam píše Vám, milý Jakube, že oznamuji lístkem Unii, aby si pro nákres litografický přišli. Ovšem že jsem žádnou „iluminaci“ nepsal; jen „kresbou provázel“ – – Což doufám nevyložíte si v neposlušnost nebo zatvrzelost.

Chodíme večer poslouchat slavíky. I toho „našeho“ už jsem viděl; p. Jelínek jej přinesl k schválení. Poslal jsem mpí W. knihu o Sládkovi se slíbenými dřevoryty. Snad se to neztratí!?

Pozdravuje Vás oddaně

František Bílek.

V Jinošově, pošta Náměšť u Brna
26. V. 1916

Byl-li už v dějinách této země František První Dobrotivý, požehnání ducha jeho přešlo jistě na Vás, takže jste František Druhý Dobrotivý. Vypravil jste letos, vyprovodil na světlo Boží tři mé knížky, naplnil jste srdce moje vděčnou pamětí, která před Vámi mlčí, trpělivě čekajíc, až by mou neb číkoli také rukou přišlo Vám za mne a za mnohé slovo: „Zaplat' Bůh.“ Slavík zpívá, že ještě i Bůh trpí, a těžce se tomu věří.

Unii jsem napsal, dostav Váš lístek, aby si k Vám pro nákres litografický té obálky přišli. Rozumí se, že ničeho nemám proti Vašemu „kresbou provázet“, jest to nejkrásnější a dle obrazu Vašeho.

Na stránce 35. Slavíka v poslední sloce (verš druhý) přehlédln jsem ukrutnou gramatickou chybu, prosím Vás, ihned si ji opravte: místo toho „*ana*“ napište tam „*ježto*“.

Už před několika lety upozornil mne na tento nesmysl přítel O. B., od té doby jsem si to dobře pamatoval a tentokrát, v návalu korektur a všelikých prací, jsem to hanebně přehlédln. Snad mne oslepila bolest nad nemocí a smrtí našeho dobrého Kryštofa.

Tento týden potkal nás nový zármutek, pozbyli jsme koníka. Přišel jsem ráno dolů, moje sestra byla smutná a bledá, po chvíli povídá Borečkovi: Řekni strejčkovi, co máme nového. Boreček povídá: Pojdte se podívat, scípl nám kůň. Nešel jsem,

pro lítost. Kdybyste věděl, Františku, jaký to byl náš přítel, ten koník, jak nám rozuměl a jak nás měl rád a jak byl po celém okolí proslulý svou dobrotou, děti naše mu prolézaly bez bázně mezi nohama, z ruky mu dávaly sousta, biče vůbec nebylo třeba, utáhl za dva a rychlý byl jak pták. Takového už nedostaneme a jiného ztěžka. Ještě před týdnem vezl nás do doubravy, kam jsme zajeli podívat se na konvalinky, potom zase vezl nás do Tasova na Poříčí, aby s námi spatřil stráně plápolající rozkvetlým janovcem – a dnes už ho nemáme!

Ale zvětšil jste nám jej na straně 44. knihy Miriam. –

V té knize o Sládkovi neměli Vašich dřevorytů tisknout na tom křídovaném papíře, měl jste si tuto věc vymínit! „Cožpak není pryskyřice v Galaad?“ Proč na tom šetřili, když přece celou knihu natiskli na papíře ručním?

Druhé vydání Básnických spisů O. B. zase vychází v úpravě Bendově – to mne také bolí a p. Březinu jistě také – proč se to tak dělá! Ty zatracené obchodní smlouvy!

Prosím Vás, příteli, oznamte mi, až se odstěhujete do Chýnova – jak pak, kdybych Vám psal? –

Váš
J. D.

137 D

[po 26. 5. 1916]

Příteli Františkovi a jeho
milým pozdravení od nás.

*

Dnes jsem psal p. Jelínkovi, odpověď. Tiskárna
Vám tedy neušetřila té cesty. Uchovám to v pa-
měti.

J. D.

Milý Františku,

jdu Vám říci svůj pozdrav, jako po nějaké práci. To je člověk málomluvný, vidíte? Když nějaký člověk pustí do světa přes padesát slavičků, kecne sebou na židli, sedí jak nabob a čeká, přijde-li z málomocných jeden, aby vzdal chválu Bohu. Jen se tak směju. Nic nečekám. Přec je mi už 38 let. Vám také tolik, a tak už můžeme býti dětmi. Toť zvláštní, příteli dítě, vydám-li někdy knížku opravdu dobrou, mám za čtrnáct dní jakýsi roz-todivný dojem, že jsem padesát lidí zpoličkoval. Jsem tím vinen, že Vaše výtvořky jsou jako oheň sžírající? Plíce mé stvořeny jsou pro tento oheň, a všichni vdechují jej chtivě, protože to „slouží ku zdraví“ – a, konečně, díky Bohu za toto mlčení kolem dokola. A za ten vztek...!

Tyto dni objevil jsem, zdá se mi, cosi velikého: že se lidé vztekají jen proti Bohu!

Jsou lidé jen v úřadech? Jen u žlabů, jen u žlabů jest dobytek? Před Vámi nezakleju, vůbec nezakleju. Víme z Evangelia, že slunce svítí na všechny, i na nás, a déšť padá na políčka bohatých jako na políčka chudých a jako na zemi žádných.

Ten Žádný, jediný Žádný jest jistě Bůh, protože všecko rozdal, jen na Sebe nepamatoval.

Což si nemohl nechat aspoň to místo na umělec-ké akademii? On na ně rezignoval – věru božsky! A také není členem České akademie pro vědy, slovesnost a umění a – netroufá si aspirovati na cenu

Nobelovu! Ubohý Syn Člověka! Dávno jsem si řekl: žerty stranou! a jest to – pořád stejné. Každá hospodyňka, i farská a zvláště ta, má spočteny své slepice, a národ má spočteny své umělce. Vysedí tolik a tolik vajec denně. A nejsou to orlové, ani sokolové.

Jeden tisíc devět set šestnáct – léta:

Pána našeho Ukřižovaného.

Milý Františku, pozdravuji Vás. Vy máte na pilíři svého domu kosa, nebojí se a zpívá. Já jsem letos vlastnoručně vyrobil čtyři boudky na špačky, jedna z nich mi spadla z vrby, když jsem ji chtěl už přivázat, byl silný vítr, divno, že jsem také nesletěl – rozpoltila se, ale já ji potom obednil tak, že jest nyní nejsilnější ze všech boudek na špačky, už jsou v ní mladí, a teď mi to řve celý boží den před samým oknem. Dnes jsem zpozoroval cosi téměř lidského: matka přinesla mláděti červa, ale jeden černý starý kos ji odehnal i s červem. Posléze podařilo se jí vtisknout mláděti červa do zobáčku. Ale ten starý kos vyrval mláděti červa ze zobáčku a uletěl s červem a požíral ho na trávníku. Obávám se pravděpodobně, že ten černý kos byl vlastní otec. Snad i vtělení nějaké instituce. „A, živte se sami!“

Knihář Jelínek poslal mi už *všech* 150 výtisků, celkem asi 20 *poštovních* balíků. Dráha za nic neručí. Knihkupec Srdce objednal si 10 Slavíků. Hned zaplatil. A přece, divno, dnes mi píše, že se moje knihy „špatně prodávají“... Naráží na to, že dávám i – zadarmo... Panu profesoru K. B. Mádlovi poslal jsem Slavíka, uctivě žádaje, aby v Národních listech věnoval mu několik slov.

Kritikové literární mají příčinu mne nevidět, poslal jsem to tedy kritikovi výtvarnému...

Váš J. D. v Jinošově

[léto 1916]

Příteli, píši, abych Vám vysvětlil: Bratr Josef klíče od mé pracovny neměl. Pošle zmíněné dřevoryty, jen co se bratr Karel zítra, v pondělí, z Chýnova z dovolené navrátí a klíče s sebou přiveze. Dívejte se, milý, i na toto čekání s klidem: Z výše díváme-li se, není spěchu. Poslední dech stačí – a „ještě dnes budeme s Pánem v ráji“!

Přítel O. B. nevím, přijede-li. Píši mu, že Pejřimov¹⁰⁾ leží mezi mnou a ním. A tam jsme postavili právě kamenné Magnificat. Vyšší Vůle už Sama povelí, je-li toho zapotřebí, a on – laskavý – přijede.

Píšete o spravedlnosti. = Šťastný, kdo má příčiny k vyslovení této věty. Já už nemám.

Tak Vás Pán Bůh provázej mysli i Cestou Životem! Pozdravují Vás

Bílkovi.

10) Pelhřimov.

3. X. 1916

Milý příteli, z těch dřevěných špalíčků, které jste mi nedávno zapůjčil, posloužilo mi jen to Vinobraní. Ale každý z těch obrazů dal jsem otisknouti pětkrát, po jednom výtisku dovolil jsem si nechat sám a po jednom osmělila si vzítí paní Eliška Wiesenbergrová na svou cestu do Prahy, kdež nyní přebývá. Ostatní tři otisky posílám Vám dnes poštou, chybí z nich jen dva otisky Vinobraní, jichž jsem použil pro korekturu tiskařskou. Škoda, že musím na tu vojnu, byl bych teď vydal své překlady ze sv. Bernarda, k nimž by se ty Vaše obrazy nové družily velmi krásně. Kdy mne povolají, dosud nevím, o mém ročníku dosud ničeho nebylo ohlášeno. Není vyloučeno, že před svým prvním krokem válečným ještě jednou zalétnu do Prahy. – Tiskárně jsem poručil, aby Vám všechny Vaše štočky odevzdali, doufám, že tak již učinili. Zatím: boží pohoda prosluňujž Vaše Vinobraní!

Váš věrný dlužník J. D.

Milý příteli, v novinách čtu, že Váš Kristus byl „Biskupstvím brněnským z Babic odstraněn pro Svůj *husitský výraz*“ a Vaše Madona že už dříve přišla z Babic do Pelhřimova. A co ta druhá korouhev? Tu si tam nechali? A co lampy? Najdete-li trochu pokdy, prosím Vás, sdělte mi o těchto věcech něco bližšího. Jsem v Jinošově sám, čekaje té své vojny. Pozdravuji Vás všechny.

Jakub Deml

Píšete, příteli, o „legendě“ (doufám, že jest to pouhou pověstí), která se rozšířila kolem mých prací. Nemám důkazů, že by byl odstraněn můj Kristus z Babic. Ani nebylo odstraněno Magnificat z Moravy; protože se ani na Moravu nedostalo. Rád bych se sám dozvěděl podrobností o mém Krucifixu v Babicích, něčeho bližšího. Na legendu tuto dívejte se zatím jako na výplod překotného člověka, který netuší, co zmatku způsobí psaním, nevěda ničeho bližšího. Legenda je však správnější nežli skutečnost. Není roku, aby něco mi hierarchie nevyvedla. A jen se divím, že postřehla v mé práci ono „české“ (tj. ono kacířské v jejich očích), co je hlavní ctností mé práce. „Ty Jsi ten Syn Boží“ – vyznali prvně posedlí duchem.

Vyhlížel jsem Vás v Praze; zatímco Vy v Jinošově chodíte po stráních a lesích.

Nemluvte už o té své vojně! A o výcviku ve zbrani – kněz – už docela ne!

Pozdravují Vás oddaně

Bílkovi.

V Jinošově, pošta Náměšť u Brna
27/12 16

Milý Františku, posílám Vám tu svou poslední knížku (s obrázky Františka Koblihy), která, jak víte, vyšla z Vašeho pokynu, a zvěstuji Vám, že do čtrnácti dní se změní můj dosavadní stav. Desátého ledna musí narukovati ročník 1878 a já jsem z tohoto ročníku. Žádné vyřízení úřední mi nepřišlo, čeká mne tedy pěkná prácička: dát se tělesně i duševně měřit, vážit, řadit...

Dosud vždy vedl a chránil mne Někdo mocnější než zákoníci a farizeové, doufám tedy, že se neztratím ani v zákopech.

Pozdravuji srdečně i Vaši milou paní a děti. O těchto Svátcích byl jsem sám jak prst.

Jakub Deml

1917

F. X. Šalda

[před 28. 2. 1917]

Milý příteli,

nevím, co tomu panu Pospíšilovi odpovědět, a proto posílám jeho lístek Vám.

Nevím, jestli jsem Vám už řekl, že jsem napsal podrobnější kroniku o Vašem kříži babickém a poslal jsem ji p. Richardu Weinerovi básníku, jenž jest kritikem (bydlí na Hradčanech) a jenž mne o ten popis žádal. Pan Weiner mi sdělil, že žádná redakce mu toho nechce uveřejniti.

Tyto dni jsem se dověděl, že biskup Huyn napsal vlastní rukou nynějšímu babickému faráři¹¹⁾ toto: „Přičiňte se všemožně, aby rodina Roupčova směla si postaviti kříž svůj, a Demlův (!) kříž aby nebyl považován za hlavní: *jinak jdete do penze!*“ Pavel, biskup.“

*

Farář svolal tedy kostelní výbor, bez něhož nesmí kostelním majetkem (a tedy ani Bílkovým křížem) hnouti, a ačkoli měl v tomto kostelním výboře svého najatého Jidáše, přece ničeho nepořídil. *Předseda* kostelního výboru babického, Jakub Kratochvíl, rolník z Lesonic, prohlásil slavně a tvrdě, jakmile se s Bílkovým křížem hne, že vystoupí z Církve. Slovem: kostelní výbor babický (samí sedláčkové) postavil se na stranu

11) P. Jindřich Svoboda.

svého předsedy Jakuba Kratochvila a prohlásil, že kříž Váš odstraniti nebo přemístiti nedovolí. Farář prosil, škemral, dovozoval, sváděl – nadarmo. Konzistoř brněnská odpověděla: „Když by se to mělo státi s veřejným pohoršením, tak aby prý se s Bílkovým křížem nehýbalo.“ – – Má hlubší štípení, než se mysliło –

Při této příležitosti Vás prosím, příteli, budete-li mi někdy psát, abyste mi oznámil, jestli bych Vás mohl poprositi o nějaké dřívko, abyste mi je zapůjčil, kdybych ho potřeboval pro novou svoji knihu. Všechna kritika říká, že *jen Vy* umíte dělat obrázky pro mé knížky. – Co myslíte: neměl bych znova vydati (ale pěkně a lépe! snad i v slově lépe) Slovo k Otčenáši Františka Bílka? – –

Srdečně pozdravuji Vás i Paní.

Jakub D.

Jak se tam u Vás máte?

Příteli, slova Vašeho dopisu jsou jako dar: My, nehodní nástrojové Vyšší Pravdy, která bojuje se lží. A i nyní kníže Pavel¹²⁾ když jede domů, musí kolem nás. A když vejde do chrámu, mívá mne zhusta před sebou; snad mne už i zná!?

„Velebí duše má Hospodina –.“

Panu učiteli Pospíšilovi odpovím sám. Slovo k Otčenáši – nelze vydati; Dostál je má hojně na skladě. A řekněte sám: Kdo by chtěl se nyní zabývat s Dostálem?

Až zatoužíte po špalíčku, napište „který“! Budu-li moci, pošlu je aneb zhotovím.

Děkujeme za pozdravení. Noviny Vám už povědí, jak se zde v Praze žije. A pak – prameny vyschly: Jinošov atd. Chýnov už také asi vyschne! – Ten Jinošov má býti jen vtipem!!

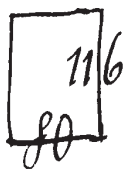
Jářku, pěkné pozdravení od nás všech! Naše pozdravení – i Boží!

František Bílek

12) Pavel hrabě Huyn.

Jinošov 7. března 1917

Milý příteli, svět říkává: „Ani nevíte, jak jste mne potěšili,“ ale Vy, Františku, *víte*. Děkuji Vám tedy za poslední list, v němž mi slibujete opět pomoc, jsem však jist, že ji slibujete Bohu, i za sebe jsem si tím jist tentokrát, poněvadž aspoň několik stránek mé knihy opravdu jest hodno jen Vaší pomoci. Knížka moje se jmenuje První světla, a jakmile dostanu z tiskárny několik korektur, pošlu Vám text, abyste věděl, o čem a jak se v textu mém mluví, a abyste si našel větu, která by zasluhovala Vaší ruky a Vašeho srdce. Zatím tedy sdílejte mou trpělivost, čekaje mého textu, jenž jest pod rukama tiskařů v Hybernské ulici č. 1033. Nemaje ani písáře, ani psacího stroje, nemám svého rukopisu dvakráte. Až tedy tiskárna natiskne tolik, kolik potřeba pro Vás, pošlu Vám svůj text. Zatím Vám sděluji, že formát sloupce tiskového má rozměry 80 milimetrů na šířku a 116 milimetrů na výšku.

Pamatovati si tyto rozměry nemusíte, potom Vám je napíšu ještě jednou. Kniha má tiskne se dvojí barvou, to jest, *iniciálky budou červené* a tyto dni mnoho jsem se natrápil, jakou červeň bych měl zvoliti, a odhodlávám se pro červeň liturgickou, pro jasnou, velkonoční, radostnou rumělkou,

která nevyhlíží ani jako krev, ani jak cihla, nýbrž jako slunce vycházející za květnového jitra.

Takto:¹³⁾ Tuto červen mi schvalujete, že ano?

Celý náklad (200 kusů) Prvních světél tiskne se na japanu, který se podobá tónem papíru tomuto, jenže jest silnější. Tiskne pak se opět typy Bernhardovými, o stupeň však menšími než v Miriam.

Tyto dni máme tady vojenskou rekvizici, sestře mé (hostinské) uložili krmiti čtyři vojáky, jsou to Němci, také ve všech obcích sousedních jsou vojáci Němci, nebo Maďaři, nebo i Rumuni uherští. Lid jim nerozumí, někde ani slavná komis nemůže se s nimi dorozumět, také mně bylo usouzeno býti jeden den tlumočnickem. V mnohých domech, když tam vkročila tato erární čeládka, lidé se třásli nebo i plakali...

Váš Jakub Deml

P. S. Kdybyste neměl kdy, potom, vytvořiti mi pro První světla obrázek zvláštní s větou mojí, poprosím Vás o ty dva špalíčky, které jsem tu už měl a které jmenujete: Mé slunce a Nad tebe neznám, ten první dal bych otisknout hned před titul a ten druhý za text, – ač Vaše (tyto) dřevoryty jsou o centimetr vyšší mého tiskového sloupce, zrovna o ten Váš text. Ale o tom všem ještě si promluvíme, že ano?

13) Za dvojtečkou je vlepen výstřižek tištěného obrázku s nápisem „Ex Libris“. Literary *E* a *L* jsou vyvedeny jasně červenou barvou.

Dnes jste nás překvapil, příteli, dary výborné jakosti s pohybem země, když chléb dává „– tak, jako by se nechumelilo“. Je vidět, že můj vtip o vyschlých pramenech budil drze Vaši Milost. Dobře, že nevidíte, jak se stydím. A protože oboje najednou nejde: stydět se a pochutnávat si, tu ono poslední nabývá u celého domu vrchu s myšlenkami vděčnosti na Vás.

Až přijde tisk Prvních světél, vynasnažím se zhotoviti něco nového ve dřevorytu.

Čtu raději Vaše slova z Jinošova než z fronty. Doufám, že mraky bez bouře odtáhly!?

Pozdravujeme Vás oddaně všickni.

František Bílek

* Škoda, že nebylo možno vzácnou zavařeninu ani ochutnat. Měla moc skleněnou příchut'. A my v Čechách – – zkrátka máme smutek: Sklenice se s povidlí tak vylila, že není možno věci užítí.

Jaké to neštěstí, drahý Františku, *nemohou-li* si lidé dávat dary, i když se milují! A jak tedy bychom měli děkovati Bohu, když dovoluje a činí, že naše dárky, i když nejsou obětí, přicházejí na své místo! Nemusíte zrovna věřit, ale snad i víte, že v tom kousku uzeneho bylo mé a sestřino srdce... Proč byste se tedy styděl? Naopak, Váš „vtip“ o těch „vyschlých zdrojích“ jinošovských naprosto nebyl vtipem, nýbrž byl mi velikou útechou, jsa slovem života, a nikoliv výrobkem péra, vždyť Vy vůbec nedovedete ničeho vyrábět, protože z Vás všechno jen roste tak jako ze země. Vidíte, přáteli, že někteří, ba většina lidí, jako by byli odříznuti od země? A to nás bolí. Tak je mi líto, že nebydlíte blíž, třebaš by se uvidělo, že Vám můžeme častěji přinést k večeři své srdce. Každodenně vidím, že má sestra-vdova jest v té příčině šlechetnější, a tedy zkušenější než já. Co ona, dobráčka, vidí! A jak jest ke mně jemná, ačkoli nikdy ve svém životě neměla kdy, aby četla knihu... například knihu o slušném chování – –

Jak jest mi dobře a jakého blahobytu požívám u této duše andělské, ačkoli si neříkáme ani „dobrý den“, ani „dobrou noc“ –

Věřte mi, přáteli, vůbec nerozumím, proč je Bůh ke mně tak štědrý! Máme, jak víte, hospodu, dělám hostinského, a nejsem-li delší čas v Jinošově, říkají mi sedláci: „Ale bez vás tady bylo jako po vymření.“ Mají rádi můj smích, hrávám s nimi mariáš nebo komando, říkám jim, co je nového

v novinách, hrají se mnou rádi, protože vždycky prohrám, pozdravuju se s nimi na cestách a v polích a nemusím ani říkati „pomáhej Pán Bůh“, oni vždycky se usmějí, jako bych byl taky sedlákem, ale oni přece vědí, že nic nedělám...! Také s nimi kleju, toť se rozumí, mluvíme o telatech, o hnoji atd., vůbec o všem, co patří k selskému stavu.

Dneska jsem dostal Váš milý dopis v širých polích, jda do Náměště ráno, listonoš mne potkal. Hned cestou přečetl jsem si Vaše slovíčka a měl jsem s kým v duchu mluvit. Co asi tou cestou mi napadlo, to jsem Vám asi vypověděl. Dneska také poslal jsem do tisku (Grafii v ulici Myslíkově) svou knížku, která se jmenuje Věštec, takže mám v tisku knížky dvě; Věštec dle mého rozumu bude jaksi poslíčkem-předchůdcem knihy Prvních světél, však to uvidíte. Toho Věstce věnuji doktoru Alfonsu Neubauerovi profesoru, který mi půjčil 400 K na můj dluh v tiskárně, a ta První světla hodlám věnovati příteli Březinovi, poněvadž v nich bude Váš obrázek, ale i proto, že jsem mu dosud žádné knížky „nevěnoval“; chci ho tím trochu překvapiti, a myslíte-li, že by to nebylo dobré, nezapomeňte mne upozorniti, prosím. Já už jsem se s p. Březinou neviděl dvě leta a také si skoro nepíšeme, ač mi nedávno poslal svoji knihu s pozdravem.

Text Prvních světél pošlu Vám asi ku konci tohoto měsíce a velice, velice jsem Vám povděčen, že mi pro tuto knihu vytvoříte obrázek. Na mou duši, kromě Vás nikdo jiný neumí udělati obrázku pro mou knihu. Moje články jsou na první pohled tak kostrbaté a „nesouvislé“, že nikdo si netroufá

nazývati je básněmi, vždyť rostly jako věci Vaše a jako jalovec a jako květiny a jako skály apod. Tak se mi zdá, příteli, že většina našich básníků a umělců podobá se rodičům, kteří se starají pořád jen o košilky, o botečky, o kloboučky a skoro docela zapomínají na děti, ba kde jich ani nemají...

Napsal jsem sice Grafii, kdyby si s úpravou mého poslíčka Věštce nevěděli *snad* rady, aby zaskočili k Vám, ale nemusíte se toho zaskočení obávat, milý Františku, protože Grafia, tj. pan Method Kaláb, ví si *vždycky* radu. Především a skutečně velmi záleží mi na Prvních světlech, protože je chci podati ctí a darem příteli našemu a *naš společnosti* dárek snad ho bude těšiti – ? Zatím tolik.

Váš
Jakub Jinošovský

Nakonec ještě zlenoším, už se mnou mluví jen tiskárna, Vy a dr. Neubauer. Kam se poděli všichni ostatní! Ta zima je letos přece jen krutá, že ano?

Milý Františku, lid a národ hlásili se u mě o Slovo k Otčenáši a já je všechny odkazoval na knihkupce Melichara do Hradce Králové, až konečně tento knihkupec mi sdělil, že Slovo k Otčenáši už jest rozebráno a že má už jen několik pomačkaných a pomazaných výtisků. Z té také příčiny pomýšlel jsem knihu tu vydati letos opět, avšak poučil jste mne, že *Lutinov* má ještě mnoho výtisků na skladě. Překvapilo mne Vaše sdělení, poněvadž *na obálkách* mého a Vašeho Slova k Otčenáši *bylo natištěno*, že knihy této nakladatelem jest Bohdan Melichar knihkupec v Hradci Králové... Poněvadž tyto dni dostal jsem dvě objednávky na Slovo k Otčenáši, poslal jsem je Lutinovi s dotazem, má-li opravdu knihu tuto a kolik ještě výtisků. Odpověděl mi, že 100 výtisků vázaných „à 5 K“ a více než 100 nevázaných. Tak tedy. Jak se do toho dostal ten Melichar, může vědět jen Lutinov, ale mně na tom nezáleží, jen když kniha ještě jest.

Jak už víte, mám v tisku dvě knížek a nyní pomalu chystám třetí, tj. nové vydání *Mojich přátel* (poněvadž *Moji přátelé* už jsou rozebráni), neboť lidé to ode mne ještě žádají, ale napadá mi, že bych těch kvítků a rostlinek mohl do vydání druhého ještě přidati, asi na ten způsob, jak vidíte na připojených „skicách“. Rád bych, aby i toto druhé vydání *Mých přátel* byla opět knížečka malá formátem a na potězkání lehká jako plamínek

lučního kohoutku; a prosím Vás, abyste dovolil vložit do této kyticky zase Vaše jméno. Pozdravuji Vás.

Jakub z Jinošova

(příloha zachovaná pouze v opisu)

Moji přátelé

ŽETELI, není třeba, aby věděli čmeláci, že rekovnost jejich těla, zbarvení a hlas vytvořilo slunce po tajné úradě s hromy a blesky. Ale motýlové, můj bratře, plácí jen svou krásou a tepotem křídel.

PLAVUNI, přesvědčí někdo děti, že užovka jest neškodná? Ubohá bytost, když v nevinných srdcích jest takový smysl pro příkladnou tvořivost slunce a pro tisíciletou pravdu.

FIALKO, není již otázkou, kam se poděla naše duše po prvním zahřmění, ale proč necítíme zákona, ani když mučí?

ROZCHODNÍKU, zeptej se bratří svých, která z těchto třech věcí jest nejdále od světa: balvan na vymýcené stráni, či poušť – anebo kalenice?

SILENKO, nedráždí mravencův k ukrutnosti, vynášejí-li svá vajíčka na slunce?

SUCHOPÝRE, bratříčku, jsme tady sami, prosím tě, řekni mi: nestojíš v krvi? – Ach ano, toť ruda železná, a mně nebylo jasno, odkud ten tvůj bílý chochol!

SÍTINO, kdo by chtěl být jako Bůh! Co to povídáš rukám, když tě vytrhují z bahna? Že je miluješ? Ale ty nemáš rukou, ty nemáš rukou, a i Smrt si tě bere jen jakoby náhodou.

ŽEMĚŽLUČI, ale tvůj pohled jest docela krásný!

PETRKLÍČI, není třeba ani tolik tvrditi, že matkou všech barev jest záře sluneční!

BRAMBOŘÍKU, ale copak ti udělal člověk, že se tak durdivě od něho odvracíš? Až budeš starším, příteli, poznáš, že lidé ubližují nejvíce z nevědomosti.

JEČMENI, a tobě copánky rostou do nebe!

ŽANOVČE, co by byla platná sláva, kdybychom ji neměli komu dát? Láska ovšem může žít také nepochopena.

KVĚTELI, jenom když byl někdo nemocen anebo o mrskutě jídala se vajíčka naměkko.

HRACHU, jak by nám nebylo líto bytostí, které si myslí: „Dokud jsme byly v květu, nikdo po nás nešlapal.“ – Co to svistí na strništích, co to drnčí na malých vojenských bubnech?

LEKNÍNE, Tvůrce asi věděl, že by labuť zahynula tesknotou, kdyby neměla příkladu v tvé kráse.

PAMPELIŠKO, konečně, kterak užitečněji strávit život? Dobýti co nejvíce světla a zachytiti co nejvíce rosy.

PALMO, žalářem jest tvůj skleník, prchni, prchni do zemí, které tebe zasluhují!

PALMA: Jenom kdo svou volnost tlumí,
hymnům našim porozumí.

BEŽI, svatá pravda, že Bůh svým pěvcům dal velké hlasy a malé zobáčky, ale kdyby byli ještě menšími, rostlo by na keřích mléko s krupicí.

ORCHIDEO, až pomine nad tebou kouzlo hadího krále, proměníš se opět v kolibříka?

HYACINTE, ještě před rozedněním rozjímal jsem o tobě, o šeříku a o přátelích, kteří nás navštěvují ze záhrobí. I nadále budmež uctivi k mrtvým nemluvnátkům, anť jsou tak křehká, že pospíchají do krajin světla odhmotnělého.

Tento papír byl by velevýborným pro Moje přátele – i svým formátem!! Jen jestli bychom ho dostali koupit?! Anebo nějaký aspoň podobný! Byl bych rád, příteli, abyste potom i ten papír a velikost

tiskového sloupce pro Mé přátele zvolil sám... já bych jen vyzkoumal, *zdali* bychom Váš papír (Vámi vyhlédnutý) dostali.

20. III. 1917

Ani nevím, příteli, zda jsem Vám řekl kdy o mém uznání k „Vaším přátelům“, k Vaším dopisům aj. Vynasnažím se tak učiniti výtvarným svým slovem co nejdříve, jen co vyplním dokonání dvou až tří menších prací.

Za dopis, za všechnu něhu a Milost děkuji. Jaro navštěvuje Vaše Mízy.¹⁴⁾ Jaro Nebe jich neopouští!

František Bílek

14) Snad míněny múzy (z francouzského *muse* [mü:z]).

22. března 1917

Milý příteli, když jste tak hodný, že Moji přátelé Vás neobtěžují, tak Vám jich posílám ještě dvanáct počínaje Otáčkou (svlačcem) a konče Osíkem, mám ovšem přátel ještě víc, snad průběhem času některého Vám ještě přivedu, ale Vy klidně pracujte na svém díle, víte, že my přicházíme jen v neděli, to jest když se radujeme z Vašeho pozdravu, a když jsem tyto dni mluvil s Mými přáteli, povídali mně, jak prý jest spravedlivě, abych je uvedl do Vaší společnosti a před Vaše oči, protože prý i je Bůh vytesává dláty svých paprsků a vdechuje jim duši Své dobroty a Svého světla a že prý ani Šalomoun nebyl tak odín jako jedno z nich, a mnoho jiného mi toho napovídali, také že prý jsou víc nežli zvířata, poněvadž prý chodí zpříma jako člověk, ba jsou prý nějak i víc nežli člověk, protože prý se dívají do slunce zpříma, ale člověk prý se dívá ve směru vod, neboť nemaje jejich lehkosti a pokory jest odkázán ve svém poznávání moudrosti Sluneční na věci této země, atd. atd. Dnes jiného Vám nechci říci než jen svůj dík a pozdrav.

Váš
Jinošovský osík

Prosím Vás, příteli, než se odstěhujete do Chýnova k včeličkám, oznamte mi to, abych Vás v Praze nehledal svým lístkem nadarmo, kdyby Vás někdo skrze mne potřeboval.

(příloha zachovaná pouze v opisu)

Moji přátelé – další – Františku Bílkovi

OTÁČKO, brambor stále říká, že nám dává život.
Jako bychom si nedávali života navzájem!

RÉVO, nebyl snad Noe prvním z lidí, který byl ho-
den, aby sláva tvého Tajemství jej už i omráčila?
A nezšílel Chám tajemstvím Jidášovým?

PŠENICE, je-li pravda, že srdce lidská mohou zka-
meněti, bylo by nám také věřit, že i mana někdy
zolovnatí.

PUPAVO, nemáme světnic malovaných, u nás se
líčí před svátky velikonočními a před posvícením,
protože není nic památnějšího než vítati slunce
a loučiti se s ním.

DURMANE, kruto jest si pomyslit, jaká asi jest
láska denní a láska noční u národů, kteří ještě ne-
poznali požehnání orby a sladkého jha křesťanství.

ROŽMARÝNE, tebe pokřtili až příliš správně, dav-
še ti jméno, které znamená rozpoltění zmaru, ale
těž rosu a moře.

LÍPO, uhodí-li prý do tebe blesk, všechno lupení tvé
se vztýčí. Děsem slabosti: či zmocněným životem?

BOROVICE, já zase bych řekl, že ze všeho nejlépe ti sluší veverka. Onen pták, nevím, zda tetřev či bažant, jest ovšem vzácnější, tak jako básník indický, ale kráčíš-li, nezmítá se na tvé hlavě jako ryba v síti?

SYRŮVKO, zase až večer budeme si vypravovati onu pohádku o lišce a koblížku, mám ještě jistou cestu, než se vrátím, přemýšlej o tom, proč u našich hospodářův upadly v nemilost krávy černostrakaté a naproti tomu proč Jidáše malují s vousy zlatově rezavými, když přece kůrka chlebová jest skoro téže barvy?

LANÝŽI, jsi takový hloubal, pověz nám tedy, kolik asi času jest potřeba, než jádro vlašského ořechu vzroste na lidský mozek?

BEDLO, máš arcit' klidnější život než tvoje teta medúza, protože mezi příbojem mořským a slunečním, jak tě poučila borová šiшка, jest opravdu rozdíl, neboť živel vodní rozptyluje a slunce shromažďuje. Noc také jest mořem vodním. Pokud se týče dětí, které ti někdy rozbíjejí klobouk, upozornil jsem rodiče a vychovatele, aby jim opět a opět kladli na srdce, že i Číňan jest našim bližním.

MUCHOMŮRKO, rozličné bytosti mají rozličné nástroje: ruce, zuby, spáry, kopyta, krunýře, bodliny, rohy, křídla, osudné pohledy, vůně, slova a tak dále. Ty máš svou krásu a jed. Krásu pro rozkoš a jed na obranu. Obé ti dal Bůh, chval Ho za to. – Anebo jsi se stkvěla na větvích stromu, který stál

prostřed Ráje? Tvé jasy tomu nasvědčují. Ale žes
přišla na tato místa? A že by uštknutí hadí utkví-
valo v tolika pokoleních...? Snad se mýlím, snad se
mi něco zdá...?

Světla denního v mém domě
věčně nezachce se tobě – –

Odkud přichází tento hlas? Z tohoto kapradí?
z tohoto mechu? Óch, jak je sladký! –

TOMANE!

Tato básnička jest napodobením známé balady
Čelakovského, jenže není ani zdaleka tak pěkná.

OSÍKU, vy všichni a my všichni jsme děti Snu a ne-
připadá ti, když se rozhlížíš světem (vždyť ani káně
koneckonců nevidí více než my, poněvadž každý
žijeme svému životu, a tedy i svému vidění), že jest
na zemi samé putování, buď že každý přechází
sám, buď že někdo jiný jej přenáší, neboť jednomu
uloženo jest lásku hledati a jiným láskou trpěti,
tak jako ty žils dlouho mezi osikami, ale Bůh
ví, kde jsi byl dřív, protože osik vždycky nebylo,
a teď jsi mezi smrčky, ale Bůh ví, kam ještě při-
jdeš, poněvadž ani smrčků nebude, ba nemáš ani
tolik zaručeno, že ti zůstane ze všech vzpomínek
a z celé tvé povahy ještě aspoň tvé jméno! Vše-
chen náš rod a každá bytost, kolikokoli jich vidíš
a kolikokoli jich ještě potkáš, udržuje se naživu

jedině povinností, brzy krutou, brzy sladkou: nezapomenout na bolest.

Myslím, že jest synáčkem břízy, a proto jest mi ho líto, že ho vidím v cizině: mezi smrčky.

Osík nebo Vosík, jako každá houba, jest takový poustevníček, ale na pohled mnohem ušlechtilější než hříbek. Proto také více s ním mluvím a rád.

ŽÍVO, ale kdo nemá ani domova, co si počne s tolika kočičkami?

Jíva: Neříkej: „Co si s nimi počnu a kam je dám?“

Jako příroda, tak i chrám
jest domovem společným
dobrým i zlým.

DUBE, Velikonoce jsou přede dveřmi a ty máš ještě staré lupení! Tolik ti někdo ublížil?

REŽKU, to se mi líbí! jen do kolečka dokola! Ale měl bys to zkusiti s mrkví, ta se ti, chlapče, točí, div neprovrta podlahu.

ŽAMPIONE, kolena Andělův ani dost málo nejsou otláčena klekáním. Aby však se neřeklo, že se nedotýkala země, jsou ke středu zlatistě přitemnělá.

Bratře, pospěšme z lesa, abychom je zahlédli, nebo dá-li Bůh, ještě zachytli a pocelovali!

Atd.

Nejposlednější stránka Mých přátel 1917

*KRÁLOVNO máje,
nauč mne choditi,
nauč mne mluvit.*

Tento text sám o sobě jest příliš viditelný a příliš hlučný. Až budu malířem, tedy za pět set let, ztájím jej do obrázku, aby jej přečetl málokdo, tak jako modlitbu slyší málokdo.

*

Milý příteli,

protože se nebráníte, posílám Vám prvních 70 stránek své příští knihy, která se jmenuje První světla. Prosím, nevracejte mi toho. Tato knížka moje bude mít celkem asi 150 stránek, takže asi za čtyři neděle bude dotištěna. Dříve ne, aspoň sotva. Vidíte, že jsem v této knize tu a tam něco změnil a přidal. Také ubral. Celý náklad tiskne se na japanu velmi dobrém, co Vám posílám, jsou jen otisky kartáčové na papíře chatrném, protože mi tiskárna nechce poslati výtisků na japanu, dokud celá kniha není dotištěna. Neznám jejich předpisův. Jakmile dostanu z tiskárny tisk další, pošlu Vám jej, leda byste se už bránil trochu. Ale Vy žijete ze zdrojův, které se brání málokdy. –

Váš
J. D.

(příloha známá pouze v opisu)

Na náš dík se tisícero věcí ptá,
i některá hvězda, jež před lety
odešla tajně z našich nocí,
hovoří s námi z našich dní
vějířem slunce líčka si zastírajíc
očím nepovolaných,
a také mnohá květina

z rozkazu Ježíše Krista
do nejmenších podrobností
napodobuje svaté Jeho Zmrtvýchvstání,
takže i tuto padají strážcové na zem
zakrývajíce si tváře
před oslepujícím zrcadlem
Pravdy,
která trpěla za Petra i Magdalenu,
také Jan přichází a zahrada,
ve které se stalo Ukřižování,
všechny své myšlenky položila v ústa
Kamenného Hrobu
prázdného:
svými drápy
orel z Patmu je tam uchvátiv
odletuje s nimi do výšin,
které nejdravěji lačnější
po kořisti.

Těmito veršíky hodlám zakončiti knihu *První světla*, jako bych ji takto uzavíral kovovou sponou na deskách pokreslených výjevy ze Vzkříšení „rostlin“, chci říci ze vzkříšení Boha v přírodě a lidech –

Velký pátek 1917
[6. 4. 1917]

Milý příteli,

posílám Vám svůj „velkonoční pozdrav“. Příští korektura bude opět zajímavější. Také Grafia už mi podala rozpočet a tiskařský návrh na mého Věštce. Už tedy jest skoro jisto, že letos v květnu vydám tři knížky „na oslavu máje“. Bůh proti tomu dosud ničeho nemá, a tak „dělám, dokud je den“ a žiju.

Nadějí v nadějích. Jsem šťasten. Váš

Jinošovský
Nadějník všeobecný

Praha 17. IV. 1917

Posílám pět dřevorytů k Prvním světům a tři dřevoryty k Mým přátelům. Špalíčky dosud tištěny nejsou. Až natisknete, prosím, pošlete mi je opět nazpět. Ať mi natisknou od každého špalíčku (při tisku) nějaký počet pro výstavy, galerie a alba. Jen ať tisknou špalíčky zvlášť (ne s literami!) a ať nejsou barvou zality!

Posílám Vám i oddaný náš pozdrav! Zda je přítel p. B. zdravý? Ni slůvka nepíše.

Vzpomínám, že jste se tázal po papíru. Onen papír byl od knihaře Mrázka z Jindřišské ulice. Má-li ještě, nevím.

Váš František Bílek

Čest a dobro, jimiž jste, přáteli, měrou natřesenou obdařil Moje přátele a První světla, uložil jsem v srdci svém. Vaše věci mají vlastnost slávy, že ukládají mlčení, vládnou, jakmile se zjeví, a toto zjevení připadá mi jako zjevení blesku pod černými nebesy, neb jsem si všiml, že blesk ukládá, anebo zesiluje (až do morku země a tvorů) mlčení, svou mocí a slávou, jenže Vaše ruka tuto moc a slávu mnohem déle drží nad krajinou.

Jsa nyní v té své ofenzivě, to jest v nejpilnějším (Vaší zásluhou) vyjednávání s oběma tiskárnami, sděluji Vám zatím, že všechna Vaše přání o těchto osmi obrazech a štočcích vykonám svědomitě a brzo, přemýšleje zároveň, na které cestě mé dopřálo by mi nebe vykonati je ještě svědomitěji, byť ne také tak brzo, ač u Boha není nemožno žádné slovo. V tomto předsevzetí a v této křesťanské naději, člověče předobry, ctiteli zázraků, Vás pozdravuji pokorně, jak jedině jest možno poraženému darem.

J. D.

[červen 1917]

Příteli, za mého odjezdu byl jsem Vámi podarován dvěma milými knihami, a v každé z nich rozmilými věnováními. Při stěhovacích a zařizovacích starostech ani jsem ještě knih řádně sobě neprohlédl.

Přijměte za ně veliký dík!! Špalíčky ať mi neztratí. Otisky jich zvláštní už jsem obdržel. Ať je dar Váš Nebem požehnán!

Ruce tiskne

František Bílek.

V Jinošově 21. října 1917

Milý příteli, touto cestou rád bych se dověděl, jste-li už v Praze a jestli něčeho velice potřebujete. Mluvil jsem v srpnu s p. O. B. v Jaroměřicích a on mi radil, abych vydával ve volných lhůtách svůj deník, tak a tak, sice že bych toho jednou litoval, že jsem nechtěl zbohatnout. A tak jsem dal do tisku první svazek a nazval jsem jej jménem: ŠLÉPĚJE. Také už jsem rozeslal prospekty do světa a přihlašuje se mi mnoho lidí a vidím, že velice touží po lidském slově, protože mi posílají mnoho peněz a píšou mi, že se mých Šlápějů nemohou dočkat. Hlavní věc jest, že mi Lidová tiskárna v Hybernské ulici velice krásně rozumí, takže jsem přesvědčen, že by se neměla jmenovat „lidová“, nýbrž „lidská“. Několik archů už jest na tištěno. Tak vidíte, příteli, co se vyklubává z první nevinné věty tohoto dopisu. Poslouchávám v noci, když už všechno spí, neozve-li se nějaký hlas, ale i obrazy možno viděti. Už kolik měsíců jeden a nejsilnější ze všech se ozývá v mé samotě a ten říká a křičí velice zle: Jakube Demle, ty jsi pořád Františku Bílkovi jen dlužen. A poněvadž víc a více v sobě se uklidňuji a blíž a blíže, jak se mi zdá, jde můj čas k jitru, tím hůře mi dělá onen hlas o Vás. Musím něco učiniti, musím jako mravenec uchopiti zrnečko písku a doškrabat se z Jinošova do Prahy na Letnou a položit je k tomu prázdnému podstavci ve Vaší zahrádce.

Mám v Praze ještě jednoho velice dobrého přítele, jmenuje se F. X. Šalda a dověděl jsem se, že

v prosinci bude mu padesát let, ale já už předtím jsem si umínil a se rozhodl, že první svazek Šlépějí věnuji veřejně F. X. Šaldovi. A v posledních nocích jeden hlas mi našeptával, že by pan Šalda měl přijít k Vám a dát se Vámi portrétovat, a kdyby to byla kresba, že bych ji mohl připojit k té své dedikaci do Šlépějí. Prosím Vás, máte-li pokdy, pomyslete na tuto věc a pomozte mi vykonati ji. Příteli Šaldovi jsem se o této věci nikterak nezmínil a také ani bych se mu o ní nezmínil, kdybych věděl, že to ještě není věc Vaše. Tolik Vám mohu říci, že by p. Šalda jistě k Vám za tím účelem přišel, kdybych jej o to poprosil, neboť dosud o nic jsem jej neprosil a on mi učinil již velmi mnoho dobrého, a tak si myslím, že bych jej potěšil, kdybych jej o něco opravdu poprosil. Neznám Vašeho soudu o této věci, nevím tedy, stane-li se, čeho sobě a jiným přeji ve věci této, ale už nyní – „pro všechny případ“ – sděluji Vám toto: i kdyby se kresba Vaše (portrét F. X. Šaldy) nedala uplatniti v mém malém formátě, tj. ve formátě Šlépějí, a tento formát jest opravdu malý, tak jako u Mých přátel: dal bych – vydal bych portrét Šaldův třeba i zvlášť, jako samostatný list.

Abyste neměl – ne; když už jsem začal prositi, dopovím se zavřenýma očima: prosím Vás, kdybyste měl nějaký obrázek, dopusťte, abych jej směl otisknouti ve svém deníku, v těch Šlépějích, když by formátem se vešel. Nechci zamlčeti ani tohoto: kdybyste měl kdy a líbilo se Vám to, prosím Vás, nenakreslil byste mi titulní stránku toho svazku? Nějakou sebenepatrnější kresbu, Vaši myšlenku o šlépějích člověka a tím o šlépějích všeho

stvoření... Kresbu pérem, možno-li, zase bych rád viděl od Vás něco pérem, stačilo by mi od Vás několik tahů pérem... Tu knížku rád bych vypustil na světlo světa 15. listopadu; bude míti celkem asi šest tiskových archů. S panem ředitelem Františkem Hummelhansem z Lidové tiskárny mluvil jsem zde na Moravě, byl tak laskav, že se podíval ke mně do Jinošova, i prosil jsem jej, aby Vás ve všem poslechl, kdybyste mu *snad* něco nařídil. Také tento můj dopis veze s sebou, neb mi slíbil, že Vám jej pošle, a mně jest milejší poslati něco po člověku, a po člověku jistě dobrém, než tou odčlověčenou poštou.

Milý Pán Bůh ať Sám rozhodne o osudu tohoto světa.

Jakub Deml

Milý příteli,

potěšil a rozdováděl jste mé srdce svými řádky. Budu na to pamatovati „odjakživa“.

Příteli Šaldovi dnes píšu, aby Vás navštívil. Prosím Vás, nakreslete mi Jeho hlavu. Chci ji dáti reprodukovati ve dvojím formátě, ve větším a v menším pro Šlépěje. Unie už to umí reprodukovat, anebo snad Štenc: až to bude nakresleno, pěkně Vás prosím, ihned mi to sdělte, abych se s ústavem reprodukčním zavčas dohodl, snad bych k Vám mohl schválně zaskočiti, abych tu krásnou věc vyjednal v Praze osobně! Vás bych tímto „vydavatelským“ jednáním nerad zatěžoval, ani v tom případě ne, kdybych Vám mohl poslati najednou deset prasátek! –

První svazek Šlépějí bude věnován p. F. X. Šaldovi, jehož padesáté narozeniny (a tedy jubileum) připadá na letošní prosinec; proto bych rád měl od Vás jeho podobiznu!

Ale ředitel Lidové tiskárny pan Hummelhans všecko by vyjednal sám, rád, kdybyste mu ohledně reprodukce té dal laskavě *rozkazy*! Jest to dobrý a ochotný člověk. Ale jak povídám: milerád bych přišel za tím účelem do Prahy sám, jen jakmile se dovím, že jste p. Šaldu už nakreslil.

A mimoto bych Vás prosil, abyste mi pro titulní stránku Šlépějí načrtnal obrázek, nejraději celou tu stránku, s tímto textem:

Jakuba Demla
Šlápěje

Nic víc. Formát tiskového sloupce 10,8 × 8 cm.

Až byste měl tu podobu Šaldovu (anebo tuto titulní stránku též) hotově nakreslenu, prosím Vás, napište mi to a já si k *Vám*, anebo k příteli Šaldovi, pro to osobně přijdu... Ale i kdybych přišel si pro to k Šaldovi, u Vás bych si minutku neodpustil, tj. jistě bych zaskočil k Vám. –

Čekám toužebně na Vaši zprávu.

Váš pamětník
Jakub Deml

V Jinošově na Dušičky 1917
[1. 11. 1917]

Včera jsem Vám psal a Vy, milý příteli, dnes už jste mi poslal Šlápěje a Tomáše ze Štítného... Obě tyto Vaše práce, oba tyto Vaše dary mne poutají svou krásou a svými rozkazy. Věřu, jste hoden, aby Vás člověk poslouchal. To není poslušnost, to je svoboda a radost. Víte, že jest mi radostí poslouchati Vás a provésti Vaše dary světem lidí, aby uviděli, jak je Bůh štědrý, a děkovali Mu.

Zatím tolik. Děkuji Vám první ze všech a odcházím něco udělat, abyste tu vděčnost taky viděl, pokud možno na světě něco udělat.

J. D.

4. XI. 1917

Milý Jakube,

už jsme se s p. dr. Šaldou kreslili. Stalo se to dnes, v neděli před polednem. Poznamenávám datum pro význačnost i našeho po létech setkání. A byť by Vám svět, ba i výraz Šaldova slova lhal ostrost a vzkypění, přec seznáte z podobizny, že on je dobrý a trpný člověk. Píši Vám o našem kreslení, protože doufám, že přijedete. Nevím, avšak myslím, že nemáte zde kde přespat. Viděl jste však moji dílnu, a tam by se Vám to spalo dobře. Víte, onu *třídílnou* – *dole*!

Čekám, že i příjezd ohlásíte!

Pozdravuje Vás oddaně

František Bílek.

Tady, milý příteli, vidíte jinošovský hraběcí zámek, jménem Schönwald. Ale já Vám oznamuji, že do Prahy přijeti teď nemohu a nevím, kdy až mně to bude možno. Pan dr. Šalda přítel milý mi napsal, že učiní, čeho si budu přát, a já mu napsal, že ho prosím, aby přišel k Vám. Doufám tedy, že již u Vás byl, anebo přijde k Vám tento týden. Originál jeho podoby chci dáti reprodukovat, jak nejlépe bude to možno, proto Vás prosím, příteli, abyste mi jej laskavě poslal. Ale až bude reprodukce hotova (toho portrétu), prosím Vás, abychom ten originál darovali p. doktoru F. X. Šaldovi, Vy „a já“; dávám se do husích nožek, protože mám jen to, co budu mít, a víte, že mám čím dál víc!

Originál Šlěpějí i originál jeden Tomáše ze Štítného Vám poctivě vrátím, jakmile budou reprodukovány.

Ale ten druhý originál Tomáše ze Štítného přijímám od Vás ochotně a *pamětlivě* darem...

Jakub Deml

Milý příteli, psal jste mi, jako by Vám bylo milejší zobraziti p. Šaldu *dřevorytem*. Mně také by to bylo nejmilejší, ale bál jsem se napsati Vám to, domnívaje se, že dřevorytová práce je obtížnější než kresba.

A mně by dřevoryt byl milejší i z té příčiny, že *kresba* se musí dát *teprve reprodukovat* a reprodukování může trvat i dva měsíce, *v Unii nejméně plné dva měsíce* (tak mi už psali!) a taková reprodukce bude stát *aspoň 300 K*, a já bych těch 300 K dal tisíckrát raději Františku Bílkovi než milionářské a obchodně bezohledné Unii! Unie nečeká, a František Bílek čeká... dobrotisko.

Staň se, jak se státi má, ale já přece nemohl neříci Vám, co jsem tuto řekl.

Váš věrný v celé naději

Jakub Deml

Milý příteli, právě jsem v Náměšti a právě jsem Vám odeslal dopis a právě jsem dostal Váš dopis, kde mne zvete do Prahy a kde mi oznamujete, že přítel Šalda „jest hotov“. Jsem tomu nesmírně rád, díky Bohu, ale do Prahy přijeti nemohu, nemohu, i prosím Vás, Františku, abyste mi onen originál Šaldy dobrotivě poslal, abych mohl reprodukci zařídit „písemně“.

Takže to, co jsem Vám psal dnes ráno o tom „dřevorytu“ podobizny, neplatí již, neb se stalo, co bylo dobré.

Bůh Vám zaplať.

Jakub Deml

Posílám kresbu p. Š.¹⁵⁾ Kresba má svůj půvab. Uspokojila mne. (I) myslím, že i světlotiskem (od Neuberta) možno do zmenšeného tvaru Šlápějí ji reprodukovati. Zdá se, že i velká reprodukce půjde na odbyt. Už se u mě lidé sháněli.

Malá kresba Šlápějí je přiložena. Nevím, kde se mi pomastila, při *nedostatku tuků* (!). Představuji si, že i Zlatá Praha by k výtisku ji ráda upotřebila. (Onu podobiznu p. Š.!) Ovšem – ať si štoček odkoupí!

Špalíčeků není prý vůbec k dostání; bez špalíčeků je těžko do dřeva rýt.

Pozdravuje Vás s přátelským pozdravem

F. B.

15) F. X. Šalda – i dále o něm František Bílek píše jako o p. Š.

156 D (strojopisný opis)

[listopad 1917]

Šalda má za měsíc (v prosinci) padesáté narozeniny, ale do té doby myslím *žádný* reprodukční ústav nezhotoval by nám podobiznu, Unie zcela jistě ne! a jinde to myslím neumějí, anebo světlotisku nemají... Bylo by mi líto, kdyby podobizna do té doby nemohla vyjít. –

Milý příteli,

tak jsem se dobře dostal domů a naše děti už nadělaly půl tuctu odlitků Slavíka a suší to u mě na kamnech a ukazují to všem dětem po celé vesnici, a musil jsem jim povídati, co to je a od koho to je, a Boreček, když byl se mnou sám, povídal sníženým hlasem a hlavu maje rozjímavě sklopenu: „Stréčko, a proč jste mě nevzal s sebou do Prahe?“ –

Dle Vašeho milého návrhu posílám Vám podobiznu, na které je můj švagr Jan Kryštof a jeho žena, má vlastní sestra Františka s dětmi.

Zítřka budeme péci chleba, jak se mi řeklo, i povídá mi už dnes jeden bochánek, že by šel k Vám místo Borečka. Také mi řekla právě sestra, že do čtrnácti dní něco počne a vymlátí pro Bertičku. Nezávisí ani od Vás, ani od nás, jak to bude sypat. Děkuji Vám všem za všechno dobré, jímž jste mi tyto dny „mou existenci“ v Praze podpírali na těle i na duchu, a pozdravuji Vás svými dobrými úmysly.

J. D.

24. XI. V sobotu [1917]

Milý příteli,

dnes odesílám svým jménem na p. Seidla do Prahy, Královodvorská ulice, *pro Vás* bedničku od kostkového cukru, ale v té bedničce jest 12 kg hrachu, 6,70 kg žita a pytlík chlebové mouky (kterou jsme zapomněli zvážít) a jeden bochánek chleba. To žito je na pražení místo kávy a praží se dvojím způsobem: buď tak, jak jest, anebo se namočí do vody a nechá se před pražením nejprve vzkličít. Prosím Vás, tu bedničku si nechte na památku, dokud ji nespálíte, ale ty tři divné pytlíky mně vraťte, divné, protože jiných jsme v celém domě už nenašli a není možno jich koupiti nikde. Posílám tuto bedničku „jako rychlozboží“, a aby mně ji p. přednosta v Kralicích k dopravě přijal, daroval jsem mu ty viržinky, které mi dal v Praze p. ředitel Hummelhans, a p. přednosta byl v devátém nebi, a na tu bednu napsal jsem nápis nekonečně hloupý: „nábytkové příslušenství“, tak aby p. Seidel věděl, co mu ode mne *pro Vás* vlakem přijde, dejte mu o tom hned zprávu.

Po té cestě přece mám chřipku, což jsem poznal už ve vlaku tím, že mi dýmka nechutnala ani dost málo... Pozdravy!

Váš Deml

Nevím, nevím, jestli to ten pan ředitel přeci nespletl: já mu psal o Bellmannovi, Vy rovněž jste

mluvil o Bellmannovi – a on mi píše o *Neubertovi!*
Nic platno, až budu něco chtít zase reprodukovat,
musím do Prahy sám!

159 D (strojopisný opis)

[před 28. 11. 1917]

A teď trnu hrůzou a strachem, dokud mi neoznámíte, že bednička Vám správně přišla... Nebojím se kriminálu, avšak bojím se vlakových loupežníků... Celá ta bednička váží 40 ½ kg, ať Vás tedy nikdo neošidí, jen proto jsem ji zvažil.

Milý příteli,

dívám se chvílemi oknem, jestli už bednu nevezou. Honem jsem se pustil do kresby podobizny, abych ještě ke účtování starému milé paní sestře učinil památku. Mnoho už nám poslala; vše jsme jí „připsali k dobru“. Také jedině snad dnes přijímají balíky. Balím podobiznu a Vám ji zasílám.

A teď začne nové účtování! A ona bedna stále nejede! Nevadí. Napíši dnes o ní I. Kapitolu a budoucně II. Uděšeně vzkázal včera večer zasílatel! Zabavili bednu; musíte tam dojít. Došel jsem, poprosil a svým výtvarným, nejapným pohybem čtyry papírky „oranžrót a bankrót“ přiložil. Vydají prý bednu. – Ale nejedou, nevezou! Prý nadepsány „součásti nábytku“. Sáhli do ní a mouka a hrách se ukázaly. Všemu prý rozumí a vše uznají, ale – – –

Už se nebojím, že přijdeme o bednu. Snad i pytlíky šťastně dojdou. Má odvážnost doufá i v ono ostatní. Avšak předbímám. Toť už spadá do II. Kapitoly.

Příteli Jakube, nyní nové účtování! Účtování, prosím, ve číslicích! Počňte laskavě mi vše účtovat! Jinak bych vyřkl strašnou kletbu, jaká by stihla Vás, Vaše příbuzné, Jinošov, ba i Oslava by se nedaleká v proudu zastavila, jinak – Vás musím všechny – vymalovat!!!

„Lidská tiskárna“ mi poslala toto ku korektuře od Štence. Rozumíte tomu? Ne? Škoda! Já také ne!

Podobiznu jsem kreslil pečlivě. Fotografie byla však nepatrná. A nevím, zda jsem dosáhl, co jsem dosáhnouti chtěl.

Mějte tedy strpení; vždyť bedna dojde a já, ještě než odjedu, II. Kapitolu napíši. Odjedu v pátek do Hořic a v neděli do Hradce Králové. Promítáme mé práce.

Pozdravuji Vás i milou paní sestru! Od nás od všech vyřídte zatím naše díky! Že dosud ničeho nemáme? Nevadí! Ono to přijde!

Pán zaplat' a naděľ!! – Účtování!!

František Bílek

Drahý příteli, dnes Vám toho mnoho nepovím, ale něco přece. Tak přišel od Vás JAN KRYŠTOF a prvně jej uviděl Boreček a rozjasnil se a povídá:

To je náš tatínek!

Tak vidíte, obstálo Vaše dílo před nejvyšší instancí lidskou: před malým dítětem.

A potom viděla Váš obraz moje sestra. A její děti ostatní.

A napnul jsem jej prozatím na dvěře ve svém pokoji a můj pokoj je nahoře, jde se k němu po dvojích schodech a moje sestra mívá tak pilno, že někdy ani za celý týden nepřichází do prvního poschodí a ke mně do pokoje nevcházívá třeba ani za několik měsíců... Tak pracuji tedy odloučeně, a jenom když jsem někdy na cestách, anebo v polích, přijde Anežka ke mně také trochu poklidit... Mými návštěvníky jsou jenom děti, anebo pan Pfeifer, co konal před válkou cestu kolem světa, anebo lidé, kteří ode mne potřebují němčiny... Ale tentokrát se stalo, co mne neobyčejně překvapilo: moje sestra přemohla strach z mé samoty a přišla do mého pokoje, aby se opět podívala na Jana Kryštofa...

A byli u nás lidé, kteří dobře znali Jana Kryštofa, a byli překvapeni jeho mluvící podobou na Vašem obraze, pan Pfeifer, který ke mně přišel, aspoň půl hodiny hleděl na obraz Váš, zblízka, zpovzdálí, ze strany a říkal si: „Jen promluvit! Jen promluvit!“

A nejtěžší zkoušku obstál obraz před Františkem Kryštofem obchodníkem, jenž jest bratrem

zesnulého, ale známý vtipkař a posměváček, který hned tak něco nepochválí, a když, tedy zase jen v žertu a smíchu, avšak tentokrát na žert nebo na pochybnost docela zapomněl, zvážněl skrznaskrz před Vaším obrazem, chválil jej, vyptával se na Vás, na způsob Vaší práce a nenašel ani jedné námitky, a aby několika přítomným sedlákům znázornil cenu toho díla, povídal: „Takové obraz stojí několik set, to není obyčejná práce, to je od velkyho mistra“ – tak řekl, šibal, *ačkoli ode mne už věděl*, že jste to kreslil z lásky – a dověděl se to takto: ostatní už byli ukojeni téměř, to jest, obraz už jsem byl uklidil, aby nepřišel k úrazu, a začalo se mluvit o něčem jiném, co právě se komu na dvoře nebo jinde stalo, ale František Kryštof přistoupil ke mně jako onen tajný učedník z Evangelia, tj. tak, aby druzí si toho nepovšimli a řeči naší neuslyšeli, však jenom malé světlo hořelo (a hořívá) v naší kuchyni – a povídá mi tiše, vlastně sniženým hlasem, o celou oktávu sniženým hlasem: „Nemohl bych také mít takový obraz svého bratra?“ A jak řekl „bratra“, zamžily se mu oči – to u něho nebývá, a onen hlas u něho bývá, jen když projednává s někým nějaké tajemství – ale já řekl: „Dám tedy obraz ten reprodukovat“ – a on: „Ale já myslím originál.“ Já: „Reprodukce bude velice dobrá.“ On: „Ale to už potom bude mít každý...“

Vidíte, přece jsem zapomněl: on se mne předtím tázal: „Co by stál takový obraz, kdybych si ho dal taky dělat?“ I vysvětlil jsem mu, že jste nám jej kreslil z přátelství, že někdy ani za největší peníze byste něco nepracoval...

Kdybyste znal „naše poměry“ jinošovské, věděl byste, Františku, že v Jinošově je Kryštof *horní* a Kryštof *dolní*. My stručně říkáme: Horňovi¹⁶⁾ a Dolňovi. † Jan Kryštof byl a jest Dolní, a byl za svého celého života ode všech příbuzných svých, i od matky¹⁷⁾ své (otec¹⁸⁾ mu zemřel ve svém asi 35. roce, tedy mlád) *opomíjen* hmotně i mravně, přezírán a odstrkován, kdežto Horní („Franc“) byl vždy a dosud jest celé své přízně mazánkem a poznal ve světě jen dobré oko a blahobyť. Jest také světsky chytrý, ne-li úskočný jak jeho žena, hrabivá a sobecká i v bezohlednost, proto svět ho zná a ctí (= bojí se ho), umít František Kryštof dokonale německy, prošel také hospodářskou školu, měšťanku a byl ve městech kupeckým příručím.

Nemohu toho tvrditi, ale v tom vysloveném přání Horňovu, aby měl *také* obraz originál svého bratra, vidím přece nádech *nevinné, dětské závis-ti*... Neboť když jsem podotkl, že ten obraz asi dám reprodukovati pro svou knihu, řekl nevinně: „A co s ním *tam*? Jaký to má smysl?“ Řekl jsem: „Už jako práce Bílkova.“

Bůh snad Vašima rukama chtěl také napomínat a napravovat závist a sobectví. Vy přece nevěděl jste tuto, že Jan Kryštof *takové* měl postavení na světě – a též jaké jest postavení *mé*? Kletbou sobců jest, že si *nemohou* popřáti ani za miliony peněz té slávy, jaká chudým a ubohým přichází sama a jen za cenu srdce, že ano?

16) Rodina Františka Kryštofa a Karolíny Kryštofové.

17) Josefa Kryštofová.

18) Jan Kryštof starší.

Co by asi řekl pan Horní, kdybych mu napověděl: „Dejte panu Bílkovi pytel bílé mouky a on Vám také dá obrázek?“ Co myslíte, co by řekl? Ale on je *boháč* a živobytí má *nadbytek*! Dosud jsem mu nic takového neřekl, a jen kdybyste chtěl být v tomto případě zvědav, položil bych za sebe a bez Vás takovou otázku.

Vidím, že moje sestra je Vám v srdci velice vděčna za ten dar. Obraz už jsem dal zarámovati a visí dole v jejím pokoji, aby jej měli stále „po ruce“ na očích. Zatím tolik o tom. „Kdyby to viděl můj baron,“ řekl v nadšení p. Pfeifer, „dal by se *hněd* od Bílka portrétovat a dal by mu třicet tisíc!“ A potom mi vypravoval, kdy a jak se dával jeho baron ve Vídni portrétovat, co to stálo peněz a kolikrát, jednou také na koni, ale z té podobizny že jenom ten kůň měl poctivou podobu, a vůbec že ti němečtí malíři kreslí jen takové čmáranice, že to není podoba člověka a že vůbec nelze těch malířů k Bílkovi ani přirovnat a jak prý si dávají platit!

Zdá se mi, příteli, že jste se zalekl, jako by v mých Šlápějích mohly býti „legrace“. Prosím Vás, abyste tomu nevěřil. Jestli cenzura mi knihu nesežere, uvidíte sám, co jest v ní a *jak daleko* jest i dnešní Deml od „legrací“. Víím, že Vaše obava týkala se *jen* obrázků, ale i v té věci, doufám, poněkud zamhouříte oko, poznaje moji tendenci – řekněme,

Toto je pouze náhled elektronické knihy. Zakoupení její plné verze je možné v elektronickém obchodě společnosti eReading.